

95-та РІЧНИЦЯ БОЮ ПІД КРУТАМИ

2-3

МАРІЯ МАТІОС: СКАСУВАТИ ЗАКОН "Ка-Кі"

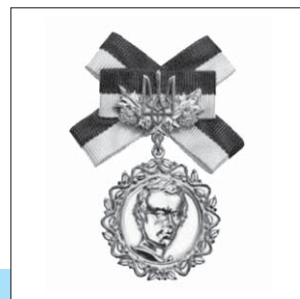
4-5

РІК БОРИСА ГРІНЧЕНКА

8-9

НАЙКРАЩІ ПРОЗАЇКИ УКРАЇНИ

10-14

ХУДОЖНИК ОРЕСТ БІЛОУС

15

Вони боронили державність на першому рубежі

Євген БУКЕТ
Фото Олександра ЛИТВИНЕНКА

Рівно о 12 годині 29 січня скорботна хода на чолі з просвітянами й курсантами військового ліцею ім. І. Богуна вирушила від ст. метро Арсенальна до парку "Аскольдова могила", де відбулася панахида, мітинг і віддання почесей військовими Героям Крут. Участь ліцеїстів в урочистостях стала можливою після звернення ВУТ "Просвіта" ім. Тараса Шевченка до міністра оборони України П. Лебедева. Минулого року військові не брали участі в громадських заходах 29 січня.

Зі вступним словом до присутніх звернувся голова ВУТ "Просвіта" ім. Тараса Шевченка Павло Мовчан: "Хочу означити цей день як день особливий. Хоча 29 січня ще остаточно не набуло свого змісту, не вивершилося над усіма іншими героїчними днями. Нація ще до кінця не прочитала ані імен, ані тих подій, що відбулися. Наприкінці ХХ століття Україна постала як незалежна держава. Це було б немислимо без подвигу, який стався на початку століття. Його трактували як міф, але це була реальність. У час, коли відбувалися перемови за визнання української незалежності, коли з величезними зусиллями ми відривалися від тієї імперії, яка паралізувала нашу національну волю, захищати незалежність, боронити Україну на першому рубежі випало студентам,

які вірили в світле майбутнє своєї країни, її перспективу. Сьогодні ми акцентуємо увагу на цьому дні, адже Україна може опинитися в тій самій ситуації, що і 95 років тому. Ворог у нас той самий, він прагне реваншу і діє в хитрий спосіб — хоче за рахунок фальшувань, підтасовок розчинити українську націю. Національну ідею цілеспрямовано вихолощують із нашого ества, намагаються "в легітимний спосіб" здійснити те, що їм не вдавалося багато років: знищити мову, ідентичність, державність. Ми вчоргове звертаємося до влади і кажемо: захищайся, владо, борони народ, борони націю, борони її перспективу. Сьогодні ми вимагаємо того ж, що і 22 роки тому: зміцнюйте збройні сили, національну безпеку. Вірю, що молоді хлопці, соколи-богунівці, які сьогодні з нами, будуть із нами й у критичні моменти, коли доведеться і в парламентський, і в позапарламентський спосіб єднати націю та боронити її. Адже у нас сьогодні є всі конституційні засади, аби боронити українську державність. Схиляю низько голову перед тими, хто виявив національну мужність і свідомість у той тяжкий час. Вічна Слава Героям Крут!"

Вірш Дмитра Павличка "Я вбитий був під Крутами..." прочитав Герой України, лауреат Національної премії ім. Тараса Шевченка Анатолій Паламаренко. "Я прочитав цей твір у "Слові Просвіти" минулого року (ч. 5 за 2012 р. — ред.) і був у захопленні, — зізнався Анатолій Несторович. — Це один із найсильніших віршів пам'яті Героїв Крут, що я коли-небудь читав".

Також на урочистому мітингу виступили заступник голови Української народної партії, письменник Володимир Шовкошитний, представниця Військового інституту КНУ ім. Тараса Шевченка Альбіна Богдан, голова Київської міської організації Конгресу українських націоналістів Юрій Шепетюк та інші. Учасники мітингу одногослоно ухвалили резолюцію (див. на стор. 3) та поклали вінки й квіти до могили Героїв.

Кожен рік вшанувати крутян приходять дедалі більше молоді. Хочеться вірити, що перестороги старшого покоління щодо ймовірного повторення подій 95-річної давнини справді ніколи не збудуться. А подвиг юних борців за волю України житиме у віках як символ віри у світле і вільне майбутнє рідної землі.

Микола ПШЕНИЧНИЙ,
член Національної спілки
письменників України

“Коли ми зараз можемо заспівати “Ще не вмерла...” відважно і голосно, то в січні 1943 року в Києві ми дослівно шепотіли наш національний гімн. Це було таємне відзначення 25-ї річниці бою під Крутами. В приватному помешканні на вулиці Обсерваторній під номером 23 збиралася жменька киян, в тому числі учасник бою, доктор медицини Ткачук. Будучи старшим гімназистом, він вступив до студентського куреня в січні 1918 року, щоб боронити Київ від московської навали. За його словами вгадувався молодечий ентузіазм: “Ми всі хотіли, щоб Центральна Рада проголосила незалежність хоч на один день”. Щоправда, навіть після проголошення Четвертого Універсалу всім стало ясно, що замало проголошення — треба було волю здобути, вибороти...”

Детальніше довідатися про “доктора Ткачука” допоміг випадок. Дубенська телестанція запросила мене на передачу, аби ще раз згадати закривавлені Крути, де теж виборювалася воля України. Наступного дня — телефонний дзвінок:

— Пане Миколо, а Вам відомо, що не всі студенти тоді загинули? Дивом залишилися живими і двоє наших земляків. Із села Липа, що на Дубенщині...

Ось так, дякуючи старості церковної ради Липенської Дмитрівської церкви п. Ігореві Переті, я вперше дізнався, що в їхньому старовинному селі донині мешкають родичі та близькі, знайомі Сергія Марковича Ткачука й Івана Федоровича Павлюка. Негайно зустрівся з ними. Але про це — згодом. А поки що продовжимо знайомство зі споминами Теодора Шумовського:

“...Я з батьками опинився у Києві під час німецької окупації і як 14-літній хлопець мав честь бути присутнім на тому зібранні 1943 року. Мої батьки знали молодого Ткачука ще гімназистом у Дубні на Волині, де він заробляв гроші, працюючи телеграфістом. Знали також, що вступив до Студентського куреня, але не сподівалися, що він пережив Крути. Й ось, у 1942—43 роках, я випадково став пацієнтом доктора Ткачука.

У тих часах мій батько, Арсен

Крути, Крути — не забути...

У Мирогощанській загальноосвітній школі I—III ступенів Дубенського району Рівненської області завершилося створення музею, де з-поміж багатьох експонатів є документи й матеріали, присвячені славі й трагедії бою під Крутами 29 січня 1918 року. Як досі стверджували поважні історичні джерела, найстаршою студентів-воюку на той час було 22 роки, а наймолодшому — щойно виповнилося 15. Зовсім недавно з'ясувалося, були й старші. “А до чого тут Дубенщина?” — запитаєте. Аби відповісти на це запитання, процитуємо листа, який надійшов кілька років тому на мою домашню мирогощанську адресу із заокеанського міста Оттава. Його автор — Теодор Шумовський.

Шумовський, колишній учасник визвольних змагань, працював у фірмі “Цукротрест”, що завідувала цукроварнями України, директором якої був Мирон Луцький із Галичини. Коли група працівників довідалася про крутянця доктора Ткачука, вирішила відзначити 25-ту річницю Крут гідним способом. Спершу мій батько, один з ініціаторів, звернувся до Київського архієпископа УАПЦ Никанора з проханням відправити панахиду в Андріївському соборі. Владика Никанор, хоч свідо-

ті міни почали вибухати. Між вулицями Свердлова і Леніна містилася німецька комендатура і штаб. Коли вибухнули міни, загинуло багато німецьких офіцерів і місцевих людей, що стояли в черзі за документами. Німці шаленіли, розстрілювали на місці десятки людей, шукаючи диверсантів. Хрещатик горів, а диверсанти різали шланги, які постачали воду з Дніпра, бо водоканал був знищений тими ж саботажниками... Проте Київ ніколи не був понурим містом, і згодом життя норма-

шитися перед десятою годиною, тобто перед комендантською годиною. Наймолодші з нас стояли біля дверей в коридорі, щоб ніхто не підслуховував.

Доктор Ткачук був скромною, але енергійною людиною, симпатичним, років сорока, середнього зросту, брюнетом, з вусиками. Він відразу пояснив, що студенти розуміли загрозу для молодої української держави, коли в середині січня 1918 року московська армія почала наступ на Україну і в Києві вибухнуло повстан-

Андрій Серебряков. «Крути»

мий патріот, відмовився це зробити із суто практичних причин. Знаючи антиукраїнські настрої гітлерівської влади, владиці й усім учасникам панахиди загрожувала б небезпека. Тому вирішили вшанувати юнаків скромно і таємно.

Але яка насправді була тоді ситуація в Києві? Хоч після війни Київ дістав титул “Місто-герой”, та насправді його можна назвати “місто-мученик”. Коли німецька армія зайняла Київ 19 вересня 1941 року, місто було в основному не пошкоджене. Але днем раніше диверсії групи НКВС і комсомольців підклали міни під будинки Хрещатика і навіть під Успенський собор Печерської Лаври. Через тиждень

лізувалося. Діяли опера і балет, відбувалися симфонічні концерти, виступала капела “Думка” Нестора Городовенка, але не на такому рівні, як перед війною, бо з початком війни совєти вивезли на схід багато науковців, письменників та артистів. На базарах ще можна було почути гарну українську мову від селян, але на вулицях було чути переважно російську. В німецькій адміністрації було багато прибалтійських німців, які вороже ставилися до українців. У такій атмосфері важко було думати про публічне відзначення національних свят.

Коли ми зібралися в помешканні панства Луцьких, нас було приблизно 35 осіб. Був суботний вечір 30 січня, який мав завер-

ня місцевих більшовиків. Студенти були свідками, як частини армії УНР, Вільного Козацтва і Галицький Курінь Січових Стрільців ішли разом проти ворога. Це був перший символ Соборності! Коли 28 січня вони сідали в потяг у напрямку Крут, лише тоді майнула думка, що їх там можуть вбити.

Вийшовши в невідоме, студентів на станції Крути зустрів невеликий відділ Вільного Козацтва. Почали укріплювати станцію, копати шанці. Другого дня, 29 січня 1918 року, після обіду більшовики почали наступ. Спочатку вогонь із бронепотягів і легкої артилерії, потім лави підбитих матросів. Кулеметник поруч Ткачука дістав кулю в голову. Хлопцям було страшно виставити го-

С. М. Ткачук

лову з окупів, але виставляли, боронилися. Коли звечоріло, стріляли з рушниць замерзшими руками в матросів, які виглядали, як тіні, бігали на станцію по амуніцію між пораненими і забитими товаришами. Стемніло, брак амуніції, рукопашні бої, кінець. Ткачук із товаришем пробували пробитися до станції, заблукали, врятувалися, розчинившись у селянській юрбі. Його товариш також пережив усі лихоліття і донедавна жив у Києві, але під час Другої світової війни контакти між ними втрапилися...”

Дозволю собі дещо уточнити. По-перше, щодо “доктора медицини”. Сергій Маркович був лікарем. Коли із дружиною-киянкою, Валентиною, переїхав до міста Дубна, то працював тут хірургом. Помер на початку 1960-х років. По-друге, щодо віку — “років сорока”. Народився С. М. Ткачук 1889 року, тобто 1943-го йому вже йшов 54-й рік.

Його племінник, Петро Іванович Ткачук, який живе у селі Липі, розповів мені деякі подробиці дядькової біографії.

Виявляється, Сергій Маркович школу закінчив у Мирогощі (тоді цей навчальний заклад називався училищем). Потім учився на телеграфіста, здається, в Озерянах. А в Києві тоді, в 1917—1918 роках, чомусь кілька липенців опинилися. На Дубенщину він повернувся разом із дружиною й тещею. “Трішки жили ось тут, де нині наша нова хата, а тоді була стара, ще під стріхою. Потім перебрався у Дубно, жив неподалік міліції. Похований у Дубні”, — уточнює Петро Іванович.

Христина ЗУБРИЦЬКА-ЛАХ,
Львів

Зубрицький Гнат (20.03.1897—18.12.1989) народився в селі Комарники Турківського повіту в родині Антона Зубрицького-Пом'яна та Христини Зубрицької (з дому Вишочанської Швабович). Початкову школу закінчив у рідному селі. З 1909 р. навчався у Перемишльській українській гімназії (п'ять класів). Під час Першої світової війни 1914 року російські війська, відступаючи, вивезли його, як і багатьох українських молодих чоловіків, у Росію. У Ростові він продовжував навчання в Ростовській гімназії. Пізніше перебрався в Україну, в Київ. Удень працював у друкарні робітником, а ввечері вчився в українській гімназії ім. Кирила та Мефодія, яку закінчив 1917 року. Подав документи до вступу до Київського університету ім. Святого Володимира.

Проте замість навчання довелося брати участь у національно-визвольних змаганнях. У тривожні ча-

Гнат Зубрицький — учасник національно-визвольних змагань 1918—1921 рр.*

си наступу російської армії під керівництвом Муравйова на столицю України Гнат Зубрицький записався добровільно до військового загону української молоді. Так він потрапив під Крути, де 29 січня 1918 року відбувся бій із 4000-м більшовицьким загonom. У день бою Гната і ще кількох юнаків призначили до спеціальної команди підривників, яка отримала завдання знищити міст. Коли завдання було виконане, стрілянина з боку студентів на полі припинилася, вони практично всі загинули. Після цього Г. Зубрицький повернувся в Київ, а після звільнення Києва від більшовиків брав участь у похованні жертв — героїв Крут на Аскольдовому цвинтарі. Деякий час був старшиною для особливих доручень у голови Української Центральної Ради М. Грушевського. За правління гетьмана-

ту викладав на курсах української мови для начальників залізничних станцій. Потім вступив до Запорізької дивізії армії УНР. Під час повстання проти німців і гетьмана в м. Січеславі (Дніпропетровськ) брав участь у роззброєнні німецьких військових частин. Був призначений скарбничим штабу Запорізької дивізії. Пройшов довгий шлях під час відступу української армії аж до румунського кордону. У складі української армії був у “трикутнику смерті”, коли на армію УНР наступала Червона армія, Денікін і поляки.

Захворів на тиф. Коли Гнат повернувся у Західну Україну, на той час окуповану Польщею, його затримав поліцейський пост у Борині (15 км від дому). Утримували в тюрмі в Турці. Лише довідка про те, що протягом 1914—1921 рр. Гнат Зубрицький не перебував

на території Західної України, допомогла йому повернутися додому в село Комарники, однак із вимогою двічі на тиждень реєструватися у Борині протягом півроку.

1923 року екстерном склав іспити за курс гімназійної освіти в Перемишлі. Рік навчався в таємному Українському університеті у Львові, а після його розгрому — в державному Львівському університеті, який закінчив 1927 року з кваліфікацією “викладач історії і суспільних наук в середніх закладах освіти”. Володів грецькою, латинською, німецькою, польською, російською мовами. Після закінчення університету працював учителем приватної гімназії в м. Чорткові (1927—1928 рр.), в приватній Турківській гімназії (1928—1929 рр.), вчителем у державній народній школі Борисла-

ва (з 1929 р.), а в 1934—1937 рр. на посаді директора цієї школи.

1937 р. переїхав із сім'єю у Дрогобич, де працював учителем, а в 1940—1941 рр. — інспектором шкіл Дрогобицького міськвкно. 1947 р. нагороджений відзнакою “Відмінник народної освіти”. 1957 року вийшов на пенсію, мешкав у Дрогобичі, а з 1971 р. — у Винниках неподалік Львова. Помер на 93-му році життя і похований у Винниках.

Гнат Зубрицький прожив довге і чесне життя. Був вимогливим до себе і справедливим до оточуючих. Його життєва позиція: тільки чесна праця, поєднана з моральністю і патріотизмом, може принести користь народові.

* З нових матеріалів історико-культурологічного товариства “Герой Крут”

А від п'яних лєнінсько-мунраївовських матросів С. М. Ткачук врятувався ось як. Бій ще тривав, мела хуртовина, до-вкола стрілянина, худоба пови-бігала з хлівів, селяни пробува-ли зганяти її до гурту, а він, про-бираючись до залізничної стан-ції Крути (бо ж набої у рушни-ці вже закінчилися), випадково потрапив туди і ось так у цій ве-ремії залишився живим.

Ще кілька речень споменів Те-одора Арсеновича Шумовського:

“...Про традицію відзначення Крут, яка почалася між студента-ми і пластунами в Західній Україні, доктор Ткачук довідався щойно від нас. Він думав, що краще святкува-ти перемоги, як, наприклад, битву під Конотопом, де в 1659 році вій-ська гетьмана Виговського розгро-мили москалів і де загинуло 30 тисяч московського війська. Все ж та-ки Крути ми вшановуємо, бо хоч це не перемога, але символ посвяти, що вимагається від нації, яка се-бе шанує. Колись у приватній роз-мові з батьком на тему визвольної боротьби доктор Ткачук напівсер-йозно сказав: “Україна може бути незалежною і вільною тільки тоді, коли в Москві будуть стояти вій-ська України, Польщі, Прибалти-ки і Фінляндії. Все інше для нас — вічна болячка...”

А ще один учасник того ві-копного бою І. Ф. Павлюк похований у рідному селі Липі. Про нього мені розповіла Ана-стасія Йосипівна Шуляк 1923 ро-ку народження:

— Іван працював колись чи то бухгалтером, чи то касиром на пивзаводі у Мирогощі, де і жив самотньо. Сім'ї не мав. В останні роки ходив із кульбчо-кою, а коли його паралізувало, то сестра Гапка білизну прала, доглядала за ним...

Із інших джерел я достемен-но знаю, що Іван Павлюк був не-абияким просвітнянином. Кохав-ся у книжках: навіть до Львова їз-див неодноразово, щоб збагати-ти бібліотеку Дубенської “Просві-ти”. Є фото, де він пліч-о-пліч із такими ж істинними українцями, як сам. Підпис: кінець 1920-х ро-ків, місто Дубно. Безцінна світлі-на збереглася у домашньому архіві Тамари Всеволодівни Горук, за що ми їй щиро дякуємо!

РЕЗОЛЮЦІЯ

мітингу національно-патріотичних сил із нагоди 95-ї річниці бою під Крутами 29 січня 2012 р. м. Київ

Фото Олександра Литвиненка

Бій під Крутами 29 січня 1918 року — героїчна сторінка української історії, невичерпне дже-рело національного духу, символ боротьби за волю і незалежність, приклад самовідданого служін-ня своєму народові. Крути дове-ли, що боротьба за свободу й неза-лежність України ніколи не при-пиниться. Студентська молодь, яка була свідком проголошення

22 січня 1918 року на Софійсько-му майдані Незалежності України, 29 січня в бою під Крутами стала на захист своєї Батьківщини. Во-ни пішли у вічність як Герої, вря-тувавши честь і гідність свого на-роду. У зв'язку з цим у Бресті ви-знали Українську Народну Респу-бліку й московські окупанти зму-шені були залишити територію України. Бути гідними пам'яті Ге-

Вшанували героїв на місці легендарного бою

Петро АНТОНЕНКО

95 років тому, 29 січня 1918 року, тут, біля станції Крути, що по залізницю між Ніжином і Бах-мачем на Чернігівщині, відбувся пам'ятний бій між молодими па-тріотами — захисниками Україн-ської народної республіки і біль-шовицькими військами Росії, що наступали на столицю УНР Ки-їв. Десятки років у комуно-ра-дянському СРСР замовчувала-ся ця героїчна сторінка україн-ської історії. І лише на почат-ку 1990-х, насамперед старання-ми Чернігівських обласних ор-ганізацій Товариства “Просві-та” і Народного руху, Крути поча-ли повертатися до нашої історич-ної пам'яті. Спершу просвітняні й рухівці встановили тут, у полі, на місці бою, скромний пам'ятник — насипали могилу й поставили

на ній хрест у пам'ять про юних патріотів. А за президентства Ющенка в серпні 2006 року тут за участю глави держави відкри-ли Меморіал пам'яті героїв Крут. Автор проекту меморіалу — відомий архітектор Анатолій Гай-дамака. На насипаному пагорбі встановлено 10-метрову чер-вону колону, подібну до колон Київського університету, сту-дентами якого було багато учас-ників бою. 2008 року меморіал доповнили відкритою військо-вою залізничною платформою і встановили вагони, подібні до тих, якими крутянці їхали на бій.

Саме тут, на Меморіалі, що-року 29 січня і проходить вша-нування пам'яті Героїв Крут. Йо-го організовують за участю облас-ної державної адміністрації пред-ставники національно-демокра-тичних партій, Товариства “Про-

роїв Крут нині — це щоденно пра-цювати на розбудову та зміцнення Української держави. Пам'ять про них для нас і наступних поколінь має бути священною.

Учасники мітингу на честь по-двигу Героїв Крут вимагають від Президента України, Кабінету Мі-ністрів і Верховної Ради України:

1. Перенести День захисника Вітчизни з 23 лютого на 29 січня.

2. Повернути до шкільних підручників з історії України ге-роїчну сторінку української істо-рії про бій під Крутами як символ захисту Української Вітчизни.

3. Вести активну роз'ясню-вальну роботу з розвінчування ан-тиукраїнської імперсько-шовініс-тичної політики “русского мі-ра”, втягування України в “Мит-ний союз” як широкомасштабний план Москви з остаточної ліквіда-ції Української держави.

4. Вимагаємо негайно звільни-ти з посади міністра освіти, науки, сім'ї, молоді та спорту Д. Табачни-ка за антиукраїнську діяльність.

Учасники мітингу звертають-ся до всіх громадян України — патріотів Вітчизни: всі ми разом повинні повернути життя у сво-їй країні до справжньої демокра-тії, законності, національного й духовного розвитку.

Слава Україні!

Слава Героям Крут!

У Ніжині встановлено пам'ятний хрест Героям Крут

У День Соборності в Ніжи-ні на Чернігівщині активісти місцевої організації Всеукра-їнського об'єднання “Свобода” за участю українського козацтва, представників па-тріотичних партій і громад-ських організацій, духовен-ства та патріотичної громади міста встановили пам'ятний хрест Героям Крут. На місці, де встановлено хрест, зго-дом має постати монумент пам'яті крутянців.

Пам'ятний молебень біля хреста відслужив священик Храму Святої Покрови. За його словами, загибель юнаків була немарною, і своїм героїчним чином вони пока-зали приклад справжньої християнської любові до ближнього й до Батьківщини.

Зі словом до присутніх звер-нувся голова Ніжинської місь-кої організації ВО “Свобода” Ігор Смаль: “У ці дні я завжди думаю: як було тим хлопцям? Але вони пішли, вони захистили землю, яка їх народила. Тож слава тій землі, слава Україні, достойними синами якої вони були”.

Прес-служба Ніжинської міської організації ВО “Свобода”

Літературно-мистецький вечір

У Чернігівському літературно-меморіальному музеї-заповіднику М. Коцюбинського відбувся літе-ратурно-мистецький вечір “Крути — смолоскип у майбутнє!”

Чернігівський історик, науко-вий співробітник Інституту націо-нальної пам'яті Сергій Бутко проа-налізував політичні обставини то-го часу, хід бою і значення подвигу українських юнаків.

У виконанні бардів Петра Сальника (одного з організато-рів заходу), Юрія Половецького та Наталії Потапчук прозвучали пісні на героїчну тематику, про-лунав відомий вірш Павла Тичини “Пам'яті тридцяти”. Було розгор-нуто виставку літератури, присвя-чену Героям Крут.

Вл. інф.

35-річчя подвигу Олексі Гірника

Георгій ЛУК'ЯНЧУК,
Київ—Канів—Київ

21 січня 1978 року в Каневі спалився за Україну Олекс Гір-ник із Калуша... Щорічно цьо-го дня делегація з представни-ків громадсько-політичних ор-ганізацій з усієї України на чо-лі з сином Героя, народним де-путатом України Євгеном Гір-ником відвідує Чернечу гору в Каневі, аби вшанувати пам'ять того, хто став живим факелом, Героя України Олексі Гірника. Цього року в 35-ту річницю без-смертного подвигу вшанувати світлу пам'ять патріота України

живими квітами й щирим сло-вом піднялися на Чернечу го-ру до пам'ятного знака послан-ці “Просвіти”, УВКР, Україн-ського Козацтва, Спілки офіце-рів України, “Свободи”, КУНу, НРУ, Української партії, пред-ставники громадськості й вла-ди Канева. З ними поділили-ся спогадами очевидці й дослід-ники життєвого шляху і подви-гу Гірника канівчани Михайло Іщенко та Олександр Гнучий.

Квітами вшанували моги-лу Тараса Григоровича Шевчен-ка, полум'яне слово котрого су-проводжувало Олексу Гірника до останньої миті життя.

Мовний марафон імені Петра Яцика відбувся

Уже позаду три попередні етапи XIII Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика, що стартував у День української писемності — 9 листопада в Рівному. Учасники його змагалися в навчальних закладах, далі переможці першого етапу — в районі, а потім — в області, де здобули шанс боротися вже на загальнонаціональному рівні.

26 січня відбувся останній етап патріотичного мовного марафону. Переможці обласних змагань, а в Києві та Севастополі — міських, мірялися знаннями державної мови у фіналі. Організатори конкурсу вирішили не звозити всіх переможців (а це — понад тисячу осіб) із регіонів до Києва, а вислали на місця своїх представників, які привезли завдання для конкурсантів і виступили спостерігачами під час мовних змагань.

Після закінчення тестування всі зошити з виконаними завданнями запечатали в спеціальні конверти й передали представникам Ліги українських меценатів, до Києва, де їх оцінить авторитетне журі, очолюване директором Інституту української мови НАНУ Павлом Гриценком.

Цього ж дня в усіх обласних центрах відбулися урочисті нагородження переможців і призерів обласного рівня турніру. По кількадесят школярів, сту-

Переможницю обласного етапу нагороджує Василь Бондар — голова правління Кіровоградської організації Спілки письменників України

дентів та учнів профтехосвіти одержали дипломи, бібліотечки й цінні подарунки від організаторів конкурсу.

Головні нагороди — поважні грошові премії та президентські стипендії, яких удостоюються переможці загальнонаціонального етапу XIII Міжнародного конкурсу імені Петра Яцика традиційно вручать у першій половині травня на урочистос-

тях у Національному академічному драматичному театрі імені Івана Франка.

У діаспорі конкурс завершиться до Дня незалежності України. Там переможців і призерів нагороджуватимуть представники дипломатичного корпусу нашої держави.

Прес-служба
Ліги українських меценатів

Література без патріотичних творів?

Зі шкільної програми з української літератури для 5 класу зникли патріотичні твори “Джури козака Швайки” Володимира Рутківського і “Таємниця козацької шаблі” Зірки Мензатюк. Про це повідомив народний депутат України з фракції “Батьківщина”, член Національної спілки письменників України Олександр Бригинець.

“Особисто я бачу в цьому певну цензуру і змову проти української історії. Діти повинні читати історичні твори і виховуватися на патріотичних засадах, — заявив депутат. — Восени на сайті Міносвіти і науки з’явився проект нової шкільної програми, в якій були ці твори. Однак незабаром ця ж програма, очевидно, вже затвер-

джена, з’явилася без зазначених патріотичних творів. Дивує, що виключено саме ці твори, які виховують патріотизм, зацікавлюють українською історією. “Джури козака Швайки” — один із відомих історичних творів сучасної літератури для дітей, лідер продаж, книга отримала багато нагород, зокрема й шановану Шевченківську премію. “Таємниця козацької шаблі” — теж дуже популярний серед дітей твір, за ним написано сценарій фільму”.

У зв’язку з цим депутат звернувся до міністра освіти і науки Дмитра Табачника з вимогою повернути до шкільної програми з української літератури зазначені патріотичні твори.

Прес-служба О. Бригинця

На вулиці Василя Стуса його знають і пам’ятають

Світлана ОРЕЛ

У Масляниківському будинку культури (мікрорайон Кіровограда) звучала поезія Василя Стуса. Про творчість відомого поета-шістдесятника, якого помертньо відзначено Шевченківською премією та званням Героя України, розповідали аматори художньої самодіяльності цього культурного закладу, голова письменницької організації краю Василь Бондар, виставку книг поета-ювіляра та книг про нього представила завідувачка бібліотеки Лариса Бардакова. А одному з власників будинку по вулиці, яка носить ім’я поета, депутат міської ради Вадим Дрига вручив художню табличку з портретом письменника.

— Кожен будинок означає такою табличкою, — сказав Вадим Вікторович. — Тут лише сім будинків, але вулиця розбудовується. Мій обов’язок як депутата забезпечити її електричним освітленням. Ми разом із художньою самодіяльністю побували в кожній оселі цієї вулиці, щедрували людям, роздали листівки-пам’ятки про страдницький шлях Василя Стуса.

Це не перша ініціатива депутата. Торік Вадим Дрига ініціював і фінансово забезпечив у своєму виборчому окрузі проведення свята вулиці Івана Микитенка, відкриття меморіальної дошки на фасаді школи № 33, видання книги споминів Зінаїди Краян, дружини письменника-земляка. Заплановано також літературно-мистецькі заходи на вулиці, яка носить ім’я Ольги Кобилянської.

Металевий знак “Нехай живе вільна Україна”, знайдений у м. Радомишлі на Житомирщині понад 20 років тому у схові між стінами старої хати на вул. Набережній. Фото Олександра ПИРОГОВА

Такої «Європи» нам не треба!

Правління Чернігівського обласного товариства “Просвіта” імені Т. Шевченка на засіданні ухвалило звернутися до Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, яка своїм рішенням № 2558 від 26 грудня минулого року визнала переможцем конкурсу на отримання ліцензії на мовлення з використанням частоти 105,9 МГц у Чернігові ПРАТ “СТУДІЮ “ЄВРОПОЗИТИВ”, м. Київ (вихідні дані: “EUROPA PLUS”).

“Своїми рішеннями про розподіл частотного ресурсу Національна рада створила небезпечний прецедент, коли в українському Чернігові — адміністративному центрі області, де 89 % населення вважають рідною українську мову, 14 із 15-ти ефірних FM-радіостанцій ведуть трансляцію іноземними мовами”, — зазначено в заяві просвітян.

“Просвіта” вказує на зневажання прав українців: “Порушниками програмних концепцій мовлення, особливо в частині дотримання заявлених мовних пропорцій, є чи не основна маса ретрансляторів іноземних станцій в обласному центрі. Всупереч заявленим (до 92 % часу під українськомовний продукт) майже весь ефір заповнений російською й англійськими мовами. Накопичившись місцевих чернігівських частот (101,8 МГц; 107,7 МГц) також ведуть своє мовлення немісцеві й неукраїнські радіостанції — “Радио Шарманка” (всупереч заявленим

92 % українськомовного наповнення) і “Радио Рокс” відповідно, завдаючи невіправної шкоди задоволенню інформаційних і культурних потреб чернігівців”.

Правління Чернігівської “Просвіти” вимагає відібрати ліцензії в “Європи плюс” і здійснити перевірки діяльності бізнес-структур, що ретранслюють іншомовні станції, зокрема “Радио шансон”, “Русское радио” і т. ін. щодо відповідності їхніх ефірів заявленим програмним концепціям.

Просвітяни виступають за те, аби влаштувати прозорий конкурс із пріоритетним наданням частот під місцеве, українське й суспільно важливе громадське мовлення як важливий чинник розвитку місцевої громади з неухильним дотриманням мовниками заявлених програмних концепцій.

Правління Чернігівського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

Історія від Табачника

Очоловане українофобом Дмитром Табачником Міністерство освіти знову провело “чистку” шкільних програм. Звичайно ж, у бік вихолощення української історії і ностальгії за комуні-радянськими часами.

Петро АНТОНЕНКО

Ще торік Міносвіти викреслило з програми зовнішнього незалежного оцінювання знань школярів імена Степана Бандери, Романа Шухевича. Нині з програми видалили низку політичних і громадських діячів, які боролися за становлення незалежної Української держави, проти московської окупації України, нема в програмі також відомих правозахисників, борців із комуні-тоталітарним режимом СРСР, зокрема дисидентів-шістдесятників.

Із розділу “Україна у 1929—1938 роках” зникли згадки про ідеолога українського націоналізму Дмитра Донцова. У програмі вже немає нічого про таких політичних діячів Української народної республіки, як Кость Левицький, Дмитро Вітовський, Юрій Тютюнник, а також про економіста Михайла Волобуєва, який виступав за економічну незалежність України від СРСР.

Замість цього додали пункти про радянських і партійних діячів більшовицької Росії та СРСР. Цього року на ЗНО школярям запропонують питання про червоного командира часів громадянської війни Миколу Щорса. Це один із тих, хто боровся проти незалежної Української народної республіки, за встановлення комуністичного московського режиму. Парадокс історії в тому, що коли Щорс виявився непотрібним цьому режиму, його вбили самі ж більшовики, і таємницю загибелі Щорса десятиліттями приховували від наших громадян. Чомусь у Міносвіти вирішили, що школярям потрібно вивчати діяльність першого секретаря ЦК Компартії України Георгія П’ятакова, голови президії Центрального виконавчого ко-

мітету України Григорія Петровського, на совісті яких чимало злочинів проти українського народу, але про це навряд чи розкажуть учням.

Із розділу про Україну періоду 1945—початку 1950-х років вилучили згадки про десталінізацію і припинення репресій. Хоч навіть у радянські часи вивчався цей непростий період. Останнє викривлення тим більше дивне, що випускник історичного факультету Київського державного університету Табачник свого часу спеціалізувався як молодий історик саме на темі політичних репресій комуні-радянського режиму. Ось назви його кандидатської і докторської дисертацій: “Масові репресії проти інтелігенції України в другій половині 30-х—на початку 40-х років” та “Феномен тоталітарно-репресивного суспільства в Україні у 20-х—кінці 50-х років”. Невже відтоді службова й політична кар’єра члена Партії регіонів міністра Табачника так далеко завела його від колишніх його ж наукових пошуків?

Схоже, що так. Адже у цьому ж руслі й ще одне нововведення Міністерства у програмі тестування з історії, яке стосується видатних гуманітаріїв нашого часу. З програми виключено запитання про діяльність дисидентів-шістдесятників, зокрема таких жертв тоталітарного режиму, як художниця Алла Горська, поет, політв’язень Іван Світличний, як нині суші письменник і політв’язень Євген Сверстюк, відомий літературознавець Іван Дзюба. У Міністерстві вирішили, що ці видатні патріоти України теж не потрібні в програмі тестування з історії. Під чію ж диктовку пишеться така історія — Москви, комуністів?

“У часи заборон усього українського не тільки праця Грінченка, а часто навіть його голос патріота був самотнім на всю Україну...”

Антоніна МОВЧУН,
завідувач НДЛ грінченкознавства
Київського університету імені
Бориса Грінченка, директор Му-
зею Бориса Грінченка

2013 року минає 150 років від дня народження Бориса Дмитровича Грінченка — великого патріота, вірного невідомого сина України. Він, як ніхто інший, заслуговує на вдячну пам'ять нащадків. Адже, за словами С. Єфремова, “повинність стала Грінченкові за Аріаднину нитку, що провела його по нетрях життя. Він не перебирав у праці. Свідомо обмежував себе в тому, чого прагнула душа. Це було виконання раз узяті на себе повинності — служити всіма справами громадським інтересам рідного краю”.

Єдиним мірилом життя для Б. Грінченка була корисна праця задля рідного народу:

*Прагне і розум,
І серце великої праці такої,
Щоб і віком тим, що будуть,
Зосталась вона дорогою...*

І він дбав не просто про працю, а таку, щоб її плоди були дорогими для наступних поколінь. Нині важко переоцінити зроблене цим трудівником. І в наш час, як і за життя Б. Грінченка, “в яку галузь українознавства не заглянеш, зустрінеш Грінченка” (І. Липа).

Своєю подвижницькою багатогранною діяльністю Борис Грінченко має право всліди за Т. Г. Шевченком сказати, що історія його життя становить частину історії його батьківщини. У часи заборон усього українського не тільки праця Грінченка, а часто навіть його голос патріота був самотнім на всю Україну... В одній людині розкрилися талант письменника, мовознавця-лексикографа, етнографа-фольклориста, педагога, автора підручників, за якими навчалися діти в Україні на початку ХХ століття, перекладача, журналіста, видавця, редактора українськомовної преси, голови київської “Просвіти”, засновника першої публічної бібліотеки в Києві, вченого-енциклопедиста.

Проте ми майже не згадуємо, що він залишив працю своїх рук і розуму в Чернігівському історичному музеї імені В. В. Тарновського, в Національному музеї Тараса Шевченка, у спорудженому в Києві пам'ятникові Тарасу Шевченкові, в найпотужнішій бібліотеці України — імені Вернадського.

Коли Б. Грінченко відійшов у вічність, його сучасники, високо оцінюючи творчу та громадську діяльність митця, наголошували на тому, що письменник залишив рідному народові **два неоціненних багатства**: численні праці й такий же великий і красивий твір — **власне життя**.

Мусимо зізнатися, що саме *власне життя* Б. Грінченка, *цей його великий і красивий твір*, достатньо не досліджений і не поцінований. У ньому залишається ще чимало білих плям. Тож ювілейні публікації хотілося б розпочати з деяких життєписних уточнень — фактів, ще непомічених і неопублікованих грінченкознавцями.

Опрацьована нами частина епістолярію, зокрема листів батька Бориса — Дмитра Яковича Грінченка — до Марії Загірної, дружини Бориса, дозволяє додати досі не помічені його дослідниками деякі біографічні відомості.

Борис Грінченко: з нових досліджень

Знаємо, що одним із перших біографів Б. Грінченка був Микола Плевако. Його головним консультантом при написанні життєпису Бориса Дмитровича стала Марія Загірня.

Написана М. Плевако біографія викликала в батька Бориса певне незадоволення, і він вносить коректуру до прочитаного. У листах до Марії батько розповідає про свій рід, пишається дворянським походженням і статками. Він наголошує, що **бабуся Бориса**, двоюрідна сестра Г. Квітки-Основ'яненка, **мала великі будинки в Харкові на площі Миколаївській і вул. Катеринославській** [1, с. 2].

Про себе батько розповідає, що він навчався у єдиній тоді в Харкові **чеській гімназії**, після 6-го класу якої вступив у кавалерійський полк і дослужився до чину штабс-ротмістра. Зміст зазначеного листа дозволяє дослідникам констатувати, що батько Бориса був людиною освіченою, знав іноземні мови, мав глибокі громадянські, на жаль, самодержавницькі переконання. Він сам готував Бориса до вступу в гімназію, а потім уже взяв репетитора. Чи й не від батька в Бориса глибоке знання чеської мови? Синівську повагу до батька, хоч вони мали різні погляди та переконання, Борис зберігав упродовж свого короткого віку.

Опрацьовані отцем Іллею, настоятелем Архангело-Михайлів-

ми відпочивав і працював Борис, і в листах до неї просив посадити їх на могилі сина та розповідав, як саме це зробити. Можливо, й сьогодні вони ростуть на Грінченківій могилі?

Опрацьована частина архівного епістолярію — **листи до Марії і Марії до Бориса** — дала нам цікаві знахідки щодо поетичної творчості Грінченка. Донині в українській поезії склався ореол Грінченка як поета-патріота, співця громадянської лірики. І це справедливо. Та проаналізовані нами листи відкривають ще одну грань таланту митця — **співця кохання, поета інтимної лірики**.

Інтимна лірика Б. Грінченка є і в листах до коханої дружини, і в Херсонському щоденнику — важливий джерелознавчий праці про життя письменника впро-

довж 1886—1887 рр. Не забуваймо також, що Херсонський щоденник мав свого адресата: Борис писав його для Марії і тільки для Марії (і в цьому теж небуденність його людської особистості та його взаємин із коханою дружиною). Тож і в щоденнику, і в листах цього періоду поет умістив вірші, які потім чітко розмежував: ті, що можна друкувати, і ті, які не “для чужого ока”, а тільки для коханої Марії. Для прикладу наведемо одну з поезій, що мала Грінченків гриф “самій тобі треба читати” [5, III, 42190]:

*Є слова, що їх сказати
можу я тобі самій, —
то мої думки найкращі,
то квітки в душі моїй.
Як вони там виростили
І зросли, щоб зацвісти,
Знаєш ти про те, кохана,
І єдино тільки ти.
Так, як наші поцілунки
Я не хочу, щоб хто вдрів, —
Так не хочу, щоб хто інший
Хоч словечко знав з тих слів.
Те, що ті слова живі —*

*Єсть то скарб і твій, і мій.
Хто чужому показати
Зможе скарб свій дорогий?
17. X. 1886.*

Епістолярій Бориса і Марії — найкраще джерело пізнання Грінченка як людини, наділеної глибоким розумом, феноменальною працездатністю і красою духовного світу, осяяного почуттями любові.

Глибина справжнього вірного кохання відчувається у кожному рядку Борисових листів. Є в листах та особлива цнота почуттів, що властива тільки йому і його коханій Марусі. Із першого й до останнього закінчував листи словами “Цілую твої ніженьки. Твій Борис”. У листах називав кохану *сонечком, щастям, зіронькою, серцем, святою, голубкою, зорею ясною; коханням своїм єдиним і довичним; голубонькою сизокрилою; дорогим, любим серденьком; дорогим голуб'ятком своїм; своєю єдиною*; писав, що нікому так не вірить, як їй.

Почуття були взаємними. У розлуці вони чекали зустрічі й розважали один одного від смутку. Марія писала: “Не сумуй-бо, серце моє, мій голубе коханий! Ну, як воно тяжко знати, що кохана людина сумує, і не мати змоги розважити її! Твоя до віку вічного Маруся”. Писала йому, що “ніколи, нікому” не оддасть його, “вже поки сам не скажеш, що ти вже не мій!”, “Цій Марусі, мабуть, і на світі не жити без **свого Бориса**” [5].

Листи Бориса до дружини Марії свідчать, що йому пошастило створити ще один **прекрасний твір — власну українську родину**, в якій панували любов, вірність, взаємодопомога і взаєморозуміння — та духовна основа, на якій трималися Грінченків феноменальний розум вченого, і талант митця, і невтомна громадська праця Людини Повинності.

Сила його кохання звучала і в останній розмові з дружиною. “Так мені важко, що про все байдуже. Тільки про тебе не байдуже”, — сказав їй, помираючи в Італії [5].

Ще ми ретельно дослідили **матеріали преси 1910—1928 років**. Саме вони дозволили виправити прикру помилку **дати поховання Б. Грінченка**. Тож це слід зробити хоч би в ювілейний рік. Чимало дослідників подають 9 травня 1910 року як день його похорону. Насправді Бориса хоронили на Байковому кладовищі не 9 травня. Помер письменник 6 травня (за новим стилем) в італійському містечку Оспедалетті. Чи ж могли за три дні привезти його тіло з Італії до Києва? Відповідь на це запитання ми відшукали в тодішній пресі, що відгукнулася на смерть Б. Грінченка.

У спогадах Марії читаємо про таке: “Не пам'ятаю скільки, здається, два з половиною дні був Борис Дмитрович у хаті — так, три ночі, а потім був у каплиці на цвинтарі. Італійські соціалісти дуже якимось гарно поставилися до нас. Хотіли навіть провести його з музикою і з прапорами своїми. Та мені сказали, що краще цього не робити. Тоді тільки депутація була з вінком і промовою й попросила портрета його. Вагон прикрасили пальмами, квітами і травою...” [4].

Про останні дні Бориса Грінченка згадує і Надія Кибальчич,

уроджена Симонова Надія Матвійвна (1857—1918; псевдоніми — Полтавка Наталка, Наталка-Полтавка та ін.) — *українська письменниця. Закінчила Лубенську гімназію, писала вірші та прозу українською і російською. Листувалася з І. Франком, друкувалася в журн. “Зоря”, “ЛНВ”, “Дзвінок”. Дочка фольклориста М. Номиса (Симонова), небога В. Білозерського та Ганни Барвінок, мати української письменниці Надії Костянтинівни Кибальчич*.

Вона перебувала тоді в Оспедалетті, її чоловік, лікар Козловський, лікував Б. Грінченка. Останній запис, зроблений рукою Грінченка, — на книзі “Під тихими вербами”, що її письменник подарував цьому подружжю.

У спогадах Надія Кибальчич згадує, як італійці проводжали домовину з тілом Грінченка, що три дні перебувала в каплиці на цвинтарі. Отже, тільки на шостий день по смерті Грінченка його прах відправили в Україну.

Про похорон Б. Грінченка знаходимо також і в книзі С. Єфремова “Над могилою Бориса Грінченка”:

“Смерть невідомого працівника на українській ниві, Бориса Грінченка, показала, як цінний його працю й заслуги рідний край, коли все громадянство зверху донизу без різниці поглядів і переконаннів озвалося на цю сумну подію. У Львові, скоро прийшла туди звістка про смерть його, над будинком “Просвіти” замаяла чорна корога на знак національного трауру; товариства видали траурні оповістки. В Києві зараз же зібралось громадянство на пораду, і знаючи, що ховатимуть незабутнього небіжчика не — на Україні, а саме в Києві — вибрало похоронний комітет і ухвалило ховати небіжчика **коштом громадським, щоб цим виявити свою глибоку пошану й подяку за його вікоміні перед рідним краєм заслуги**. З усіх усюдів до дружини, Марії Миколаївни, та до редакції “Ради” почали прибувати телеграми й листи з виразом спочуття великому горю, що опанувало цілу свідому Україну. Нижче ми подамо ті голоси, а тепер скажемо про самий похорон.

Як тільки прийшла до Києва звістка, що тіло небіжчика наблизилося до рідного краю, то **5-го травня** виїхала до Волочиська, щоб зустріти тіло на кордоні, депутація...” [3].

Отже, знову плутанина в цифрах: Грінченко помер 6 травня, а депутація виїхала до Волочиська 5 травня.

Ще одне джерело хотілося б озвучити: “Заходом Українського Історичного Товариства в Чернівцях відбулася в неділю **9-го мая** у великій залі “Народного дому” Академія в честь невідданого українського письменника-діяча Бориса Грінченка.

Академію розпочав короткою, але чулою промовою професор Мирон Кордуба. Казав він, що у той день, коли там, у серці України, в місті Києві гомонять сумно дзвони на золотомірні Володимирський соборі, випроводжаючи Бориса Грінченка у вічність, коли його тіло, привезене з далекої чужини, складають у рідну землю — українське “Історичне товариство” за ініціативою свого голови проф. Ст. Смаль-Стоцького

уладило оцю академію і спросило українську чернівецьку громаду, щоб ушанувати великого Сина України, котрий зложив усі свої найкращі сили, своє життя на жертвеннику дорогої України” [3].

Як бачимо, суть помилки — в розрізненні стилів: Грінченко помер 23 квітня за старим стилем — 6 травня за новим; день його похорону — 9 травня за старим стилем — це 22 травня за новим.

1910 року різниця між стилями становила 13 днів. **Отже, хоронили Б. Грінченка 22 травня 1910 року.** Цей день — особливо сумна дата України. 22 травня 1861 року Україна хоронила Тараса Шевченка на Чернечій горі.

Грінченкознавці стверджують, що в Грінченка було святе, трепетне захоплення Шевченком. Він називав Т. Шевченка Апостолом, що сягає головою неба, а Кобзар — Євангелієм. Грінченко прожив шевченківський вік — 47 років.

Доля зрівняла їх у прагненні зробити з українців народ. Зрівняла їх і в значенні національної роботи. Смерть Грінченка пробудила Україну. Багатотисячна процесія, що проводжала Грінченка на Байкове кладовище, була хіба що такою, як і за Шевченком. Дата похорону Бориса Грінченка теж Шевченкова — **22 травня.** Упевнені, що Марія Грінченко знала про ставлення свого чоловіка до Т. Шевченка, тож і хоронила його в день Шевченкового перепоховання.

По смерті Б. Грінченка для вшанування його пам’яті культурно-просвітними заходами було створено фонд імені Бориса Грінченка.

Серед пропозицій, на які заходи обернути кошти фонду (а одразу тільки з дрібних пожертв зібрано 1867 крб), заслуговували на увагу — стипендії для навчання народних вчителів; на видання збірника, присвяченого пам’яті Б. Грінченка; видавництво популярної народної літератури. Більшість громадян ухвалили останню пропозицію: зібрані кошти підуть на видання дешевих популярних книг для народу — справі, якій так багато праці і своїх сил віддав Б. Грінченко.

Борис Грінченко — унікальна особистість. Впевнені, що його дослідників чекає ще не одне дивовижне відкриття.

У ювілейний рік частіше згадуймо слова М. Коцюбинського, адресовані не тільки Марії Загірній, а й нам: “Нехай буде потіхою Вам, як і всій Україні, що він був серед нас, що його велика праця, його велика любов до народу не згинуть ніколи і в них він ще довго житиме серед вдячних нащадків” [3].

Література

1. Грінченко Д. Листи до Марії Грінченко. / Дмитро Грінченко // ІР НБУВ. — Ф.ІІІ. — Спр.42298.
2. Грінченко Б. “Слова з Харківського та Зміївського повіту. Записані рр. 1880–1882”. /ІР НБУВ. Ф. 1, № 34437. 31 арк.
3. Над могилою Бориса Грінченка. — К.: Вік, 1910. — С. 18–25.
4. Грінченко М. Спогади. / Марія Грінченко // ІР НБУВ. — Ф. 1. — Спр. 32567. — Арк. 38.
5. Грінченко Б. Лист до Марії Грінченко. 22 липня 1893 р. / Борис Грінченко // ІР НБУВ. — Ф.ІІІ. — Спр. 42190. — Арк. 23в.
6. Грінченко Б. Лист до Марії Грінченко. 10 жовтня 1899 р. / Борис Грінченко // ІР НБУВ. — Ф. ІІІ. — Спр. 42126. — Арк. 2—23в.

Повернення із забуття

Ірина ЗЛОБІНА,
м. Харків

Представники “Молодої Просвіти” Харківщини відвідали малу батьківщину своєї визначної, але несправедливо забутої землячки — Марусі Вольвачівни (Вольвач Марії Степанівни). Маруся Вольвачівна малознана в Україні, тому досі на її честь не встановлено жодного пам’ятного знака, хоч вона заслуговує на таку увагу.

Марія Степанівна Вольвач народилася 17 березня 1841 року в с. Черемушна Валківського району Харківської губернії у родині сільського писаря з заможного козацького роду. Коли дівчинці виповнилося 7 років, батько помер. Брати швидко змарнували спадщину, тому Марія змушена виїхати до міста, де на неї звернули увагу пани, які забрали її до Петербурга. Однією з умов дівчинки була можливість відвідувати школу. Тодішня столиця Марії не сподобалася, а панам недовго були до вподоби звички сільської дівчини, український одяг і мова. Із фавориток вона перетворилася на покоївку, а згодом стала зайвою у багатому домі. Відтоді гірка доля жінки — одна з провідних тем творчості Марусі Вольвачівни. Після повернення з Петербурга вивчилася на кравчиню та наймитувала у Валках і Харкові. По-

ступово самотужки здобула знання й почала подумки складати вірші, тримаючи їх у пам’яті, бо не вміла писати. Грамоти її навчив відомий історик Д. Багалій. Він високо оцінив талант дівчини, сприяв публікації перших творів. Маруся Вольвачівна дебютувала 1887 року в харківському альманасі “Складка”. Її поезії та мемуари також надрукував Іван Франко в “Літературно-науковому віснику” НТШ (1899–1905). “Спомини української селянки” цінні тим, що подають детальний опис звичаїв тодішньої Слобожанщини. Померла М. Вольвач приблизно 1910 року.

Щоб дізнатися, як нині черемущани шанують свою славетну землячку, нам довелося пройти чималий шлях пошуків.

Люди́ла Сергі́ївна, директор черемушенського навчально-виховного комплексу, провела нам екскурсію своєю “міні-державою”. Будівля школи дуже стара: 2004 року відсвяткувала столітній ювілей. А ще тут невеличкий музей, якому можуть позаздрити найелітніші гімназії Харкова. Тут є кімната,

присвячена Марусі Вольвачівні. Стенди зі старовинними світлинами, уривками творів письменниці, спогадами її односельців, а також учнівськими малюнками нікого не залишать байдужим!

Вагомий внесок у повернення із забуття ім’я Марусі Вольвачівни зробив філолог Іван Лисенко, який також родом із Черемушної. Саме він зібрав та упорядкував перше повне видання її художніх творів, мемуарів і листів під назвою “Кажі жінці правду, та не всю”, витративши на це власні кошти. І. Лисенко зазначав: “Ще школярем я почув розмови про дивну жінку, яка пізно навчилася грамоти, а згодом писала оригінальні твори”.

Свято Злуки на Луганщині

Просвітяни Луганщини відзначили 95-ті роковини Незалежності УНР, Свято Злуки українських земель, а також 20-ту річницю від дня заснування Українсько-канадського центру “Відродження”.

18 січня взяли участь у роботі круглого столу, організованому Луганським міськвиконкомом на тему Дня Соборності. На заході не очікувано прозвучала думка одного з активістів “Русского блока”, що він скоріше проголосував би за Тягнибока, а не Януковича, але з єдиною метою — прискорити розпад України. Гідну відсіч москвофілам дали голова обласного об’єднання “Просвіти” Володимир Семистяга, члени Правлін-

ня Юрій Кисельов і Юрій Принь. Учасники круглого столу проголосували за пропозицію перейменувати центральну вулицю Луганська — Советську на Соборну.

22 січня в Українсько-канадському центрі “Відродження” відбулися урочисті збори громадськості, на яких були присутні фундатори Центру — представник канадської сторони Тарас Заславський, колишній ректор університету, професор Анатолій Климов, письменник Микола Ночовний.

Цього ж дня відбулися урочистості на головній площі обласного центру біля пам’ятника Тарасові Шевченкові. Святковий мітинг провели обласні організа-

ції опозиційних політичних партій: “Батьківщини”, “Громадянської позиції”, “Свободи” та ОО ВУТ “Просвіта”.

“Просвіта” та інші патріотичні організації провели ще один мітинг. Урочисту подію розпочав проповіддю о. Петро Савчук (УПЦ КП). Центральною була промова голови обласного просвітянського об’єднання Володимира Семистяги.

Біля пам’ятника Шевченкові в Луганську розгорнули Державний Прапор України завдовжки 50 м. Мітинги і круглі столи відбулися по всій Луганщині.

Прес-центр Луганської “Просвіти”

Марина ГЕРАСЬКО,
м. Батурин

Для культурно-духовного піднесення народу під час різдвяних свят, а також для збереження і розвитку різдвяних традицій України впродовж багатьох років у храмі Пресвятої Євхаристії Центр духовництва молоді УГКЦ, що у Львові, традиційно відбувається різдвяний фестиваль “Велика Коляда”. Цього року фестиваль тривав із 7 до 27 січня.

Основна мета фестивалю — пізнання та популяризація різдвяних традицій усіх куточків України.

Отримавши запрошення від Львівської Галицької “Просвіти”, на фестиваль завітали й учасники Батуринського дитячого центру, що діє при храмі Покрови Пресвятої Богородиці УПЦ КП під керівництвом митрофорного протоієрея о. Романа (Кривка). До речі, “Батуринський Вертеп” цього року на львівському фестивалі відсвяткував своє 10-річчя.

Львівські просвітяни Степан Горяний, Марія і Степан Хоммери, Марія Козак та інші гостинно вітали батуринців, шанували

«Батуринський Вертеп» на гостинах у Львові

колядників смачними стравами, знайомили з багатовіковою історією славного Львова та виступили продюсерами для учасників “Батуринського Вертепу”.

Юні колядники ознайомилися з історичним серцем міста — Площею Ринок, відвідали Львівську галерею українського військового однострою, аптеку-музей, музей першого президента України М. Грушевського.

За участь у XIV Фестивалі “Велика Коляда” батуринці отримали диплом і сувенірну пам’ятну тарілку “На згадку про Львів”.

Поїздка до Львова — різдвяний подарунок юним батуринцям від добродіїв із м. Бахмач, які побажали залишитися невідомими, від письменників Львівщини, а також Конотопського Благодійного фонду “Світанок”, за що ми їм вдячні.

«Дороги до незалежності»

Віра БОДНАРУК,
Норт Порт, Флорида

У південно-західній частині Флориди в Українському Релігійному та Культурному Осередку ім. св. Андрія 20 січня відзначили “День Соборності та Свободи України”. На свято прибула українська громада.

Голова Громадського Комітету Рома Гуран відкрила свято. Ведуча Лідія Білоус, яка підготувала програму вечора, представила професора Віру Боднарук, голову Товариства української мови ім. Шевченка в США. В. Боднарук розповіла історію проголошення 22 січня 1919 року Злуки всіх частин єдиної України: Галичини, Буковини, Закарпаття і Наддніпрянської України. Це було здійснення віковичної мрії, для якої жили й умирали найкращі сини й дочки України. У Незалежній Україні 22 січня відзначається як День Соборності і Свободи України.

Із приходом до влади Партії регіонів з’явилася загроза молодій українській державі. Але, за словами дисидента Левка Лук’яненка, “вже народилося нове покоління українських політиків і врешті-решт воно витіснить старих злодіїв та бандитів. Україна має всі природні умови, аби стати багатую, заможною країною. Але для того, щоб це здійснювалося, необхідно усунути теперішню провідну верству олігархів, шахраїв, яка думає не про Україну, а тільки про свої багатства”.

Проф. В. Боднарук підкреслила, що майбутнє України залежатиме від молодих людей, які народилися в незалежній Україні, мають контакти із західним світом через Інтернет і зможуть закріпити сильну українську державу на демократичних засадах.

Потім присутні послушали пісню “Не спи моя рідна земля” у виконанні гурту “Мандри”. А об’єднаний хор Норт Порту (диригент Любов Добровольська-Інгрем) виконав “Гей у лузі червона калина”, “Живи Україно” та “О Україно! О любя ньенько”. Вірш С. Орлюка “Свято Державності” прочитала Оля Гронь.

Олександр Крисиков зі Львова представив проект “Увічнення пам’яті героїв”, за яким пластові курені називають на честь загиблих героїв і так увічнюють пам’ять славних синів і дочок України.

Соборність у Маріуполі

Ірина МОЛЧАНОВА,
член ВУТ “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка

День Соборності в Маріуполі біля пам’ятника Тарасу Шевченку відзначали прихильники різних партій та організацій. Ініціатором була міська “Просвіта”. Її голова Анатолій Мороз звернув увагу мітингувальників, що за статистикою з кінця XIX століття до наших днів чисельність українців збільшилася не набагато, оскільки Україну постійно пригноблювали загарбники, найперше Російська імперія. Тільки об’єднані зусилля усіх областей держави можуть змінити нинішнє животіння на процвітання. Отець Володимир (УПЦ КП) провів молебень за всіх загиблих, що покладали свої життя у підґрунтя української незалежності, й закликав до єдності.

Голова Маріупольської “Батьківщини” Олександр Романюк подякував зібранню за одностайність на минулих виборах і закликав й надалі діяти разом. Григорій Шмат — голова міського КУНу та поет Федір Шишман читали патріотичні вірші.

Євген БУКЕТ
Фото автора

Зображення території України на мапах та артефактах зафіксоване в дуже віддаленому від нас часі. Нині відомо близько 10 картографічних зображень первісних часів, знайдених на території України. Найдавніша пам'ятка нашої картографії — так звана “Межиріч-карта” на бивні мамонта, створена приблизно 15—17 тисяч років тому. Мапами Клавдія Птолемея розпочинається традиційна картографія світу, зокрема й території України. Ці мапи були створені ще в I столітті нашої ери та набули надзвичайної популярності. Аж до XVI століття їх передруковували в різноманітних виданнях у Європі.

Побачити мапи Птолемея та інші давні мапи кияни могли впродовж останніх днів минулого року та січня, відвідавши виставку “Україна на мапах XVI—XX століть” у Музеї книги і друкарства України.

“Ми дуже радіємо, що маємо унікальну можливість демонструвати Україну на оригінальних мапах XVI—XX століть. Це було й моєю особистою мрією, — говорить директор Музею книги і друкарства України Валентина Бочковська. — Те, як територія українських земель представлена на мапах, для багатьох — terra incognita. Адже мало хто знає, що з дуже давніх часів Україна на мапах іменується Україною, Сарматією, Скіфією, Terra Cosacorum. Дуже цікаво прослідкувати, як із часом змінювалася інформація на мапах, де зображувалася територія нашої сучасної держави”.

Зображення території України на стародавніх мапах відповідало тогочасним уявленням західноєвропейських картографів про наш край. Загальним і до сьогодні є показ на окремих мапах українських земель неіснуючих Амадоцьких гір і Амадоцького озера на межі Волині й Поділля.

Початок і розвиток модерної державної системи вимагали документації постійно змінюваного політичного ладу. Мапи, що визначали територіальну юрисдикцію, були могутньою силою узаконення у політичному світі, де територіальні претензії часто висувалися і дискутувалися.

Заслугують на особливу увагу представлені на виставці картографічні видання та мапи видатних українських картографів XIX—XXI століть Веніаміна Кордта, Степана Рудницького, Володимира Кубійовича, Богдана Кордана, Ярослава Дашкевича, Ростислава Сосси.

“Шкода, що не було можливості показати всю повноту збережених мап, — розповідає Валентина Бочковська. — На ви-

Артефакти музейних сховищ

Чи не найцікавішими документами для дослідження історії стародавніх цивілізацій є мапи. Майже всі легенди про зниклі материки, народи, про загублені світи походять зі стародавніх мап. Так, на географічних мапах турецького мореплавця Пірі Рейса (1513 р.) зображено вільну від криги Антарктиду. Інша турецька мапа — Хаджі Ахмеда (1559 р.) дає обриси та берегову лінію Північної й Південної Америки, на два століття випереджаючи свідчення першовідкривачів. На мапу Клавдія Птолемея нанесені білі зони. Сучасні науковці довели, що вони точно відповідають залишкам останнього льодовика, що датується 10 000 років тому... Цей перелік може тривати дуже довго, але зупинимось на тому, що цікавить найбільше: як давні картографи зображували українські землі.

ставці є альбом Веніаміна Кордта, який було видано в 1930-их. Кордт був директором бібліотеки університету святого Володимира, професором цього університету, крім того — заввідділу архіву давніх актів у Києві. 1899 року як картограф він підготував до XI археологічного з'їзду дуже велику виставку в Києві, що складалася з 575 стародавніх мап із 32 колекцій, на яких було зображено територію України. За результатами цієї виставки видали чотиритомний альбом, один із томів якого, дякуючи Музею Шептицького, ми тут експонуємо. Саме в цьому альбомі вперше надруковано факсиміле багатьох стародавніх зображень території України, зокрема й широковідомі сьогодні мапи, французького інженера Гійома де Боплана. Ці мапи, одні з перших загальних мап України, були додані до книжки “Опис України”, написаної французом. Близько 50 мап із Національного музею у Львові ім. А. Шептицького відібрані й відреставровані спеціально для цієї виставки, але експонувалися лише 30 із них. Було зроблено багато роботи з атрибуції мап, деякі з яких раніше ніколи не експонувалися, є й такі, які ще жодного разу не публікувалися. Тому в нас на меті видання каталогу цієї виставки. Сподіваюся, до кінця року це вдасться здійснити”.

Цікаво, що лише наприкінці XIX століття з'являються мапи України, видані українською мовою. Так, 1892 року у Львові вийшла друком етнографічна мапа “Русь — Україна і Біла Русь”. Вона виготовлена на основі мапи полковника російського Генштабу А. Ф. Фріттиха. На ній показано розселення українців тяглися до Дону, Волги і переходили за Волгу. Серед піонерів українськомовної картографії — Товариство “Просвіта” у Львові. 1896 року коштом товариства видано впорядковану географом Григорієм Величком “Народно-писну карту українсько-руського народу”.

“Ця виставка — своєрідна провокація, мета якої — привернути увагу до історичної картографії, — розповідає Валентина Бочковська. — Сьогодні колекції багатьох музеїв і приватних колекціонерів є великими й цікавими. Вони можуть представити Україну не тільки унікальними документами, стародруками, рукописами, а й надзвичайно цікавими артефактами — мапами. У виставці взяли участь шість партнерів. Це сам Музей книги і друкарства України, який став її

ініціатором, Національний музей у Львові ім. А. Шептицького, в колекції якого зберігається понад 1500 мап, Фондація імені О. Ольжича, Фонд “Український стародрук”, “Українська вільна бібліотека” та колекціонер Володимир Ніколін, який люб'язно надав нам свої мапи”.

Загалом на виставці представлено понад 80 експонатів. Найновіші — останні видання спеціалізованого українського видавництва “Картографія”, які подарував Музею книги і друкарства України на її відкритті директор видавництва Ростислав Сосса. Інтерес до виставки був значний, тож спів організатори домовилися про її продовження. 8 лютого відбудеться відкриття виставки “Україна на мапах XVI—XX століть” у Львові — в Національному музеї ім. А. Шептицького. Директор Музею книги і друкарства України Валентина Бочковська сподівається, що на цьому подорож давніх мап Україною не тільки не завершиться, а й почне розширюватися, адже в багатьох вітчизняних фондосховищах ще дуже багато невідомого широкому загалу, проте надзвичайно захоплюючого картографічного матеріалу.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА—2013

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 71 в “Каталозі”

на 1 місяць	9 грн 37 коп.	на півроку	53 грн 37 коп.
на 3 місяці	27 грн 51 коп.	на рік	105 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Просвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітнянської роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57
Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН
278-63-69

Кореспондент
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Черговий редактор
Надія КИР'ЯН

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ
у ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Наклад у січні — 27 500

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

Марія МАТІУС, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка, народний депутат України, “Удар”

Лікбез для політичних лайдаків

“Боже мой! Какая прелесть — этак Вадим Калисничее-енка!” — зімтувала я перед дзеркалом неперевершене “акання” моєї покійної московської тітки Зіни, шойно вигулькнувши із Всесвітньої Павутини.

Ще Миколі Яновичу не віддарила за рекламу, а тут знову шаста звалилося на мене в образі усміхненого Колесніченка! Дізнатися б, в якому морозильнику зберігався ембріон цього жартівника, що так пошкодив йому, бідняткові, пам’ять і залишив чоловікові для вжитку на все життя тільки троє слів — “нацизм, фашизм і ксенофобія”?

Ну, а де, скажіть мені, крім морозильних камер, можна було зберігатися з 1945 до 1958 року?! Мені не приснилося — це Вадим Васильович колись безстрашно посягнув на “Нобеля” одним своїм виступом у парламенті: мовляв, його батько згорів у танку під час війни, а він порадював світ своїм “уааа!” через 13 років по тому. То чи дивно, що з людиною дотепер кояться такі дива?!

Жарти — жартами, але мій колега по парламенту мало того що приписав мене у “компашку” до Гітлера, Муссоліні, Пол-Пота і Піночета, так ще спробував налякати мною не тільки Україну, а й Європу, перелякавши, скажу вам, і мене не на жарт:

“...С учетом последней резолюции Европейского парламента... и внесения Тягныбока и Мирошниченко в список 5 самых опасных антисемитов мира, численность “касты неприкасаемых”, видимо, увеличится еще на несколько персон: к Тягныбоку с Мирошниченко добавятся... и Матиос...”

Та якщо відкинути сарказм, доведеться визнати очевидне: поданий і за моїм підписом новий мовний законопроект до Колесніченкових ламентаций не має жодного стосунку.

Насправді триває велике полювання на Україну на всіх фронтах. Насамперед на її Конституцію, яка, може, єдина (хоч і стократ потоптана), поки що утримує нашу державність. А Колесніченко і К° — у шерензі її браконьєрів. Але хода їхня груба. І це розуміють усі, хто, на відміну від

Колесніченка, народився вчасно.

В Україні політичні браконьєри, які всіма силами систематично намагаються підкласти динаміт під державні основи, ідуть майже армійською шеренгою, незважаючи на державних егерів, — і будь-яка спроба громадськості стати їм на заваді викликає у них конвульсивну реакцію і незмінні три краплі слова з кишені — “фашизм, нацизм і ксенофобія”.

Скинуто з трону “невідзвітного” колишнього голову Нацбанку — жодної реакції. Призначено майже

німого наступника — бо він так і не розказав, що буде з українськими фінансами за його правління — у К° мисливців повен рот води. Фальшиві — бо не персональні — голосування в парламенті — “нуль на масу”.

Корупційні скандали. Злочинність. Та що там — уже привид людських самосудів визирає з-поза стін українських домівок — і ні тобі пари з уст. А тут, бачите, якісь люди, зорієнтовані на Європу, а не на сибірські сніги, заговорили про європейські і світові гуманітарні стандарти — і селянські потоки опонентської ахінеї ринули на голови українських громадян, як колись із Бабиного Яру на Куренівку.

А де закінчується Україна?

Ясна річ, що кожен не може вникнути в юридичні тонкощі пропонованого законопроекту. Для цього є професійні тлумачі — юристи.

Проблема в тому, що досі в юридичну площину мовного питання ніхто так глибоко не заходив. Адже в Україні ніколи не дивились на українську мову як на інститут державності. А тут, бачите, знайшлися. І якраз саме це так стурбувало “мисливців”.

Бо пропонований законопроект відповідає усім світовим нормам і стандартам співжиття народів і націй у незалежній державі. І ясна річ, що багато хто з критиків законопроекту це чудово розуміє. Як розуміє і те, що, на жаль, за нинішньої ситуації цей законопроект може виявитися черговим просвітництвом.

Адже концептуальні речі цього документа — це тільки відправна точка на дуже тривалій дорозі до того, що всі інші цивілізовані країни давно вже мають і сприймають як аксіому. Хоч як би вони прикидалися, усі політики насправді добре знають ці відправні точки.

Але багатьом українським політикам не вигідно “просвіщати” народ ще й у цьому контексті. Бо скільки б політиків не вважали наших громадян бидлом, люмпеном чи ще кимось, в Україні залишається дуже високим опірний механізм. І на гуманітарному рівні також. І якраз це — найвища точка “тремтіння” всієї владної верхівки, орієнтованої не на український інтерес.

Багато хто з політиків вважає так: шахтаря можна купити, бюджетника — залякати, хлібороба —

репресувати. А що робити з тими, хто, попри купівлі, залякування, репресії, вміє думати й аналізувати, а потім передавати це іншим?

“Я не понимаю, почему они говорят по-русски, но считают, что государственным должен быть украинский?!” — допитував мене один із “мисливців” минулого літа, коли так “буксував” Колесніченковий закон. “Тому, що вони зрілі громадяни, — відповіла я. — Тому, що багатьох ви так принизили рівнем життя і зацькували своєю регіональною псевдолюбов’ю, що вони вже спроможні чинити опір, зокрема й через порушення балансу у мовному питанні”.

Хіба Україна не може боронити себе так, як боронять інші? Онде Росія ухвалила закон про те, що представникам нацменшин на території Росії не краще вивчати свою рідну — материнську — мову (пригадуєте, як звільняли від вивчення української у школах у благословенні радянські часи)?

А Росія закінчується там, де закінчується російська мова, — сказано не мною. А де тоді закінчується Україна?! Але К° мовчить, ніби недочула про російську “новацію”. Хоча чому мовчить? Депутат Чечетов ще минулого літа сказав, що “для купки людей” (угорців, румунів, болгар, молдаван, гагаузів, караїмів??? Так?!) влада мовних преференцій робити не буде — лише для російськомовних.

Ось саме через цей, а не інший пункт, тоді подали свій голос незгоди частково румунська, частково угорська меншина. І правильно зробила. А тепер Колесніченко і К° мають намір розвернути голос національних меншин проти нового законопроекту, ще до того, поки вони не оговталися і не зрозуміли, що наш законопроект стверджує: преференції будуть для ВСІХ. Бо так є у світі.

І будь-які домисли з приводу “ущемлень” — є просто домислами і перекрученнями. Зокрема й спекуляції про нібито ненадання медичної допомоги на мовному ґрунті.

Прочитайте чорним по білому: “Особа може звертатися по отримання медичної допомоги чи медичного обслуговування українською або іншою мовою, яку розуміє медичний працівник”.

Ви скажете: це з області фантастики, такий випадок неможливий, щоб у нашій країні хтось із кимось десь не порозумівся, тим більше в лікувальному закладі. І я цілком погоджуюся з вами. Але нічого немає поганого в тому, що ми передбачаємо механізми, якщо раптом трапляється навпаки. Бо ми у цьому разі шануємо право кожного з них — і лікаря, і пацієнта. Думаю, тільки лінх розуму і політична “вогнедишність” заважає побачити ці очевидні речі.

Так що немає жодної причини для майже передінфарктної схвилюваності Колесніченка і К° з приводу мовного законопроекту, внесеного до парламенту.

Він не наступає ні на чий права і нікого не принижує. У ньому — “аромат” найкращих законів європейських країн, які дбають про свою могутність саме силою Закону. І цей законопроект стоїть суто публічного життя

держави, і жодним чином не впливає на мову приватного спілкування.

Але саме цей законопроект “драконівський” і справді дуже некомфортний для лінивого українського чиновника, який не хоче жити за законами ніякого — не те що цивілізованого — світу, бо ігнорує знання мови тієї держави, яка йому ще й платить за ці незнання. І саме це, некомфортне життя для чиновника, в цьому законопроекті — найголовніше. І саме воно так роздратувало К° і тих, хто за їхніми спинами.

Простіше кажучи, хочеш працювати в державних структурах, отримувати платню з податків громадян — знай державну мову. Так, як у всьому світі. А поза тим, я вже це казала, спілкуйся хоч на мигах, хоч десятками мовами одночасно.

Водночас цей законопроект є фундаментальним із точки зору усіх сфер життя держави. Так, у деяких пунктах він занадто регламентований. Але ці речі обговорювані. Як у всьому світі. І жодного “фашистського” духу там немає. І жодного порушення нічиїх прав.

Там є те, що дуже точно висловив один із “форумчан” “Української правди”: **“Я так зрозумів, що в Україні ніколи не ухвалити закон про захист української мови, бо все це подаватиметься, як фашизм. Тепер захищати українське в Україні стало фашизмом. Хочеться просто емігрувати і покинути цю країну, бо не буде в ній майбутнього”**.

Знаєте, я фізично відчуваю, як із цих слів капає жива кров небайдужого громадянина. І мені не залежить, якою є мова його приватного спілкування. Але це думка із присмаком емоцій.

А ось думка аналітика, того, хто “зуби з’їв” на знанні цієї теми — Миколи Рябчука: **“Це добрий ліберально-демократичний текст, який враховує потреби всіх частин суспільства. А найголовніше — він орієнтований на громадянина. Тобто він дискримінує чиновника — і це дуже правильно: чиновника треба “жучити”, він повинен вчити різні мови, і що більше, то краще, включно з англійською. А для громадянина законопроект створює оптимальні умови.**

Є низка зауважень. Перше з них — він з’явився запізно. Друга проблема — можливо, він трішки деталізований. Я так розумію, що ми маємо негативний досвід того совєцького закону 1989 року про мови, який був чистою декларацією і не мав опори в підзаконних актах.

У цей закон ввіпхали всі підзаконні акти, які тільки можна. Тобто тут є певне перестраховування, я так бачу. Можливо, так і треба, враховуючи, що у нас не зовсім правова держава (або й зовсім неправова держава), то тут є намагання, так би мовити, описати цим законом все, що можна. Мабуть, інакше в цій країні й неможливо працювати...”

А таки неможливо. Чому? Та тому, що відносний суспільний спокій, встановлений в Україні з ухваленням Закону про українську мову в редакції 1989 і Конституцією України 1996 років, був порушений у найнахабніший антиконституційний спосіб мину-

лого літа саме за помахом диригентської руки Партії регіонів. В Україні на той час не було жодних причин для несприродно гострого збурення суспільства на мовному ґрунті.

Це свідомо зробили політики-провокатори. Громадяни України не були ініціаторами підвищення такої суспільної температури. Ясна річ, що вся Україна — і українськомовна, і насамперед російськомовна — одразу відчула цю ненормальність. Тому електорального врожаю на мовній ниві Партія регіонів під час виборів не збільшила навіть у своїх базових областях.

Хоч би як хто тепер переконував у протилежному, та це таки правда, що для пересічних громадян питання мови в усіх соціологічних опитуваннях фігурує мало не у третій десятці життєво важливих проблем. Але це доти, доки тобі не наступають на мозолі. А коли тебе пронизують kindжалним болем, коли тебе вражають у саме серце — тоді це інтелектуальний інфаркт. І тоді тільки мертва тиша може змовчати.

Ніхто не пояснить раціональними словами, чому майже кожна людина так гостро реагує на замах на її материнську мову. Будь-яку, але материнську. Невіхід сотень тисяч на майдани з цього приводу не є ознакою байдужості. Глухий, але гострий спротив подеколи має вищий градус, ніж ревіння юрби.

І зауважмо, що минулого літа у час антиконституційного шабашу і у Верховній Раді, і у радах місцевих — не змовчало якраз дуже багато російськомовних патріотів України. Бо це свідомі громадяни. Багато з них принижено своїм соціальним становищем. Багато просто зацьковані страхом того нещадного владного бульдозера, що загнав їх у соціальні копанки. Але значна частина цих людей, що не є носіями державної мови, є носіями совісті й власної гідності. І цього у них не може відібрати жоден регіональний ембріон.

Зрозуміло, що та частина суспільства, яка не розпрощалася зі своїм громадянським сумлінням, та частина громадян, яка відчула небачене ураження і приниження своїх прав у своїй же країні, змушена думати, яким чином захистити свої громадянські, і мовні також, права. Зневажена честь будь-якого громадянина потребує адекватного захисту.

Ну, не хоче більша частина України по-християнськи підставляти другу щок до удару батогом “закону Колесніченка-Ківалова”. І це вже не важить — християнин ти чи мусульманин. Ти — громадянин. Але громадянин хоче знати, що в країні є критична маса відповідальних політиків, які готові відстоювати його права. Який же у цьому фашизм, Вадиме Васильовичу Колесніченко?

Безкоштовний рецепт для мисливців

Уже багато років у своїх книжках і публічних виступах я кажу: справжнім державникам не варто ходити ні “за бугор”, ні до близьких сусідів за перейманням досвіду, як облаштовувати життя в країні, враховуючи мовно-ет-

нічні традиції. Адже в Україні є доволі успішний регіон, який у мініатюрі не тільки відтворює всю багатоманітність Української держави, але водночас демонструє близьку до вірцевої картину нормально упорядкованого життя громадян різної національності, мови і віри. Це Чернівецька область — Буковина.

Коли б наші керманичі жили своїм розумом, то вони б на малій території, де мешкає неповний мільйон, системно вивчали цей феномен і впроваджували його правила у життя всієї країни. Так, на Буковині є вся Україна — свій захід і схід, свій центр, “червоний” пояс і навіть трохи Криму. І знання історії цього краю дуже просто це все пояснює. І всі давно знають очевидні речі, що Буковина — це не Галичина, як Україна — не Росія.

Подивіться на результати виборів у Чернівецькій області всіх часів незалежності і порівняйте їх із загальнонаціональними результатами. Можна сказати: майже синхрон. Подивіться і на результати останніх парламентських також.

Так, і в Чернівецькій області були величезні фальсифікації і шалений адміністративний тиск. В усі ці часи буковинський “П’ємонт” і буковинський “червоний пояс” мають відмінну політичну орієнтацію, але там немає нетерпимості. Там є свої колізії і драми — але гострої суспільної напруги немає, якщо раптово не вигулькне якийсь свій колесніченко з К^о, підкинутий ззовні. Однак на Буковині швиденько дають таким по політичних руках — бо державне і громадське егерство ще не перевелось в “краю Черемоша й Прута”.

Коли б українські соціологи, політичні аналітики і просто совісні політики гарненько узагальнили досвід суспільного життя мого рідного краю і взяли його на озброєння для утвердження державницьких позицій — жоден закон “Ка-Кі” не мав би шансу в українському парламенті.

Але авторам цього закону ніколи зазирати в підручники з історії України. А керманичам держави і не доводилося. Хочу їм мінімально допомогти. Думаю, колишній буковинець, професор Вольф Московіч — віце-президент Міжнародної асоціації українців, голова Асоціації українців Ізраїлю, завідувач кафедри славистики Єврейського Університету в Єрусалимі, візитуючий професор Лондонського університету у тексті одного зі своїх інтерв’ю, цитати з якого я пропоную, дохідливіше пояснить коріння і мого зокрема “фашизму” нечесній компанії політиків і їхніх підспівувачів, що зараз знову пішли буром на Україну, як тільки замаячили привиди Митного союзу. Отже, **Вольф Московіч:** “...Сучасна Україна — надзвичайно цікавий феномен. І хоча я не живу тут — 90 відсотків свого часу присвячую саме Україні. Ми можемо як завгодно критикувати ту страшну соціально-економічну ситуацію, в якій вона перебуває, але в тому, що стосується дотримання прав національних меншин, Україна стоїть попереду багатьох країн Європи, зокрема Росії і Прибалтики. Єдиний район, де не існує цього духу “буковинізму” — це Крим.

А в інших регіонах країни він, безумовно, присутній. В Україні немає тих страхітливих міжетнічних катастроф, які кояться у

Косово, Чечні й інших пострадянських й постсоціалістичних країнах Європи. Тому мені здається, що цю українську традицію толерантності й національної злагоди варто усіляко розвивати й поширювати.

Після поділу Буковини на Північну і Південну драстично змінилася демографічна ситуація, у Чернівецькій області проживає понад 75 % українців, тому не дивно, що тепер уже румуни мусять почуватися як національна меншина. По-друге, тепер узагалі зовсім інші часи — іншої економіки, політики, культури тощо.

Як на мене, йдеться лише про те, що тепер, коли ми знаходимося у новій Європі, настав нарешті час згадати уроки оцієї малої Європи, яка колись тут існувала. Віруючі євреї кожного року кажуть: не забувай, що ти був рабом у Єгипті. Хоча деякі з них і забувають — лізуть до влади в Україні і таке інше, але саме цього якраз і не варто забувати нікому...”

Резюме

Отой незнищений дух “буковинізму”, який і я ношу в собі з кров’ю батьків, підказує мені таку ситуацію. Стіл переговорів притомних у своїй громадянській суті парламентарів на тему скасування неконституційного закону Колесніченка—Ківалова і повернення до Конституції. Не відмовляюся дискутувати ні з ким, крім тих, хто у парламенті до жінок застосовує фізичну силу. І тоді нарешті хай охочі запишуть мене “тушкою” за спільне голосування з ПР. Я це перекліпаю. Але від юридичного просвітництва не відмовлюся. Бо від нього — попри все — Україна уже не відмовиться ні на чийа угоду.

Коли деякі перестраховальники (а швидше, політичні комбінатори) бурчать: ну, ось, знову мова, а де економіка? А хто буде боротися з корупцією? Як реформувати медицину і освіту? А де робочі місця, пенсії, зарплати? — я на це відповідаю завжди незмінно: по-перше, на все потрібна політична воля верхівки — і це єдиний спосіб змінити країну. А іншої причини таких не-змін — немає.

По-друге, кожен має робити те, що вміє. Бажано, досконало. Чи принаймні прагнути до того. І ґрунтовна розмова (зокрема й у вигляді законопроекту) про корекцію гуманітарних проблем у країні жодним чином не заважає паралельному переглядові економічної чи антикорупційної проблематики.

Знаю, що у моїх колег-парламентарів — фахівців у різних галузях державного життя “наклювалося” немало необхідних і навіть радикальних у доброму сенсі слова законопроектів. Які, не маю сумніву, саботажники назвуть “фашистськими” чи придумують інший подібний ярлик. Ці законопроекти мають на меті звести “шлагбауми” остаточному занепаду країни і спрямовані на її розвиток. Але їх презентуватимуть ті, що знаються на цьому.

Знаю, що ці законопроекти викликать менше неприйняття тих, хто натискає на гальма розвитку країни. Проте без цих законів ми — як держава — не матимемо жодної перспективи, окрім тої, яку активно підтримує Партія регіонів: бути Україні м’ячем на футбольному полі світових гравців.

<http://www.pravda.com.ua>

Фото Олександра Литвиненка

«В груді моєй — Визувій так і клекотить!..»

Саме такою реплікою Свирида Петровича Голохвостого, відомого персонажа славетної комедії М. Старицького “За двома зайцями”, хочу охарактеризувати свій стан після прочитання інтерв’ю з нардепком-регіоналом (нардепук — скорочення від “народний депутат України”, словотвір письменника А. Янченка) Вадимом Колесніченком, автором горезвісного закону про основи державної мовної політики, в якому (інтерв’ю) він заявляє: “Жодного аргументу проти закону про основи мовної політики не було. В жодному діалозі. Крім слів “гине мова!” Але це не аргумент. А взагалі у світі щорічно гине кілька мов, проте це не є предметом світового катаклізму. Тому завдання № 1 — виховання і навчання людей толерантності і взаємної поваги одне до одного” (Газ. “Аргументы и факты в Украине”, № 1—2, 2013 р.).

Як вам така заява?! Махровому цинізму регіонала немає меж. За логікою Колесніченка, нічого страшного не станеться, якщо й українська мова загине. Мовляв, велике діло, однією мовою менше... І, наслідуючи того ж таки Голохвостого, він пихато скаже: “Теп’ор, следсвенно, меня по всех усяодах первым хвисоном принимают: а почему? Потому, што я умею, как соблюсти свой тип, по-благородному говорить поніамо!”

Ага, ще ж і регіонал С. Тигіпка йому вторуватиме. А ось у заклопотаній регіоналці Єлені Бандаренко “в галаве завжди такої волевіль, што только мерсі”. Вона вважає, що регіоналам треба принципово перейти на російську мову, бо їх, бачте, критикують за виступи у ВР мовою північного сусіда. Тут уже не можна не згадати одіозну Кулішеву тьотю Мотю з її категоричною заявою: “Лучше быть изнасилованной, чем украинизированной!”

Креативна пані пішла далі. Вона пропонує накласти табу на вживання слів “жид”, “жидівка”, “хохол”, “хохлушка”, а також “москаль”. Чомусь, правда, не згадала слова “кацап” і “лях”. З точки зору політкоректності, воно, може, й слушно. Відмовилися ж американці від уживання слова “негр”, замінивши його на “афроамериканець”. Дозволю собі трохи поіронізувати. Якщо заборонити офіційно вживати ці “крамольні” слова, то доведеться перейменувати такі населені пункти, як Ожидів, Жидачів

Шановна пані Редакторе!

Не можу не відгукнутися на Ваш заклик згуртуватися в обороні державності українського слова, одноставно обстоювати власні мовні права. Гострий, переконливий допис О. Черногуза “Дикун чи окупант?”, яким започатковано рубрику “Вавилон на Законі” у Вашому тижневику, спонукав і мене взятися за перо.

З незмінною повагою
Юрій ПОПСУЄНКО

(Львівська обл.), Жидичин (Волинська обл.), Москаленки, Москалі, Москалівка, Москалівщина, Москальцівка (Херсонська, Київська, Харківська, Сумська, Черкаська, Чернігівська області), Ляшки (Сумська обл.), Ляшківка (Луганська, Дніпропетровська області), Ляшківці (Чернігівська обл.).

А як бути з п’есою І. Котляревського “Москаль-чарівник”? Чого довго думати! “Солдат-чарівник”, та й годі. Українці на прізвище Москаль, Москалець, Москалик тощо стануть Солдатенками, на Галичині — Жовнірами, а слова “кацап”, “кацалап”, “кацапель”, “кацапена”, “кацапня”, “кацапчик”, “кацапщина”, “кацапюга” слід викинути із словника Грінченка і замінити їх на “великорос” і похідні від нього. І неодмінно послати ноту протесту до МЗС Росії з приводу того, що росіяни вживають слова “хохли”, “хохлобаки”, “Хохландія” тощо. Особливо обурливо, що ще й одне з міст своїх назвали Хохломою. Неподобство!..

Мало не забув про нобелівського лауреата Андре Жида і монаха-книжника Луку Жидяту, новгородського єпископа, відомого проповідника Київської Русі. Щось із ними теж треба робити.

Справедливості ради треба сказати, що свого часу класики української літератури Михайло Драгоманов, Павло Грабовський, Михайло Коцюбинський, Леся Українка добровільно відмовилися від етноніма “жид” на користь нейтрального “єврей”. “А от доктор філологічних наук Олександр Пономарів вважає, що в українській мові слово “жид” завжди було нейтральним і не мало антисемітського характеру. Негативного забарвлення воно набуло тому, що має негативне значення у російській мові. Через заперечення євреїв він радить не вживати це слово, хоча формальних підстав для цього немає” (Газ. “Веч. Київ”, 10.01.2013).

І наостанок. Оскільки В. Колесніченко та “іже з ним” вважають, що українській мові нічого не загрожує, а навпаки, занепа-

дає мова російська, то треба її активно підтримувати. І відомий українофоб Дм. Табачник швиденько клепає наказ Міносвіти про проведення конкурсу серед школярів для популяризації російської мови під назвою “Лукомор’є”. На це Голохвостий, певне, сказав би: “Єжелі когда человек разумом вгору вище од лаврської колокольні да глянет оттуда на людей, то вони йому здаються-кажуться такі маненькі, как пацюки, пардон, криси! Позволіте папіроску?”

І зовсім останнє. Письменник С. Борщевський в одній з українських щоденних газет веде колонку “Імперські амбіції більшовицької Росії”. Там він наводить цікавий документ. Проциту його:

“13 січня 1928 року відкрилася VIII конференція Комуністичної партії Західної України, на якій виразно окреслилася позиція більшості, що чітко усвідомлювала імперську сутність російського більшовизму. Зрештою це призвело до виключення партії з Комінтерну та репресій проти її членів. Для нас сьогодні залишаються повчальними та актуальними деякі думки, зафіксовані в резолюції конференції, ухваленій 85 років тому: “Російський великодержавний націоналізм, що все звик розглядати як колонізаторські об’єкти, російську культуру розглядати як культуру вищого порядку, а культуру других національностей до засобу як культуру мужицьку, нижчого порядку — ставиться вороже до окремих національних Радянських Соціалістичних Республік... Він хотів би зменшити та обмежити значення України (і других) як республіки в межах СРСР, відібрати від неї всякі права, розпростерти над нею своє бюрократичне опікунство, хотів би задержати за російською культурою домінуюче становище... а українську культуру звести до засобу “порозуміння з селом”, українську мову представити як штучно накидану “галицьку” мову і т. д.”.

А ви кажете — водевіль!..

Роман ЛУБКІВСЬКИЙ
Фото Йосипа МАРУХНЯКА

*Продовження.
Поч. у ч. 2, 3 за 2013 р.*

Особливої уваги заслуговує перша успішна спроба повернення “до джерел” шашкевичезнавства. Ідеться про збірник “Іван Крип’якевич. Шашкевичіана. Статті. Рецензії. Публікації” (упорядник і автор передмови Ф. Стеблій, Л., 2012). Діапазон досліджень автора дуже широкий: від генеалогічного дерева Шашкевичів до узагальнень історичного, політологічного, культурологічного характеру.

Із розвідок дослідника сучасний читач може збагнути обставини побутового характеру (“Львівське жите в часах Шашкевича”, “Про Львівську семінарію в часах Шашкевича” тощо).

Фактографічний матеріал, почерпнутий із праць І. Крип’якевича, — безцінний. Відомі його розвідки з літературознавчої галузі, щоправда, породжували дискусії, полемічні протистояння.

Але нам важливо це знати сьогодні. Та й завтра буде важливо! Тому треба сподіватися, що невтомний упорядник і дослідник Феодосій Стеблій перевидасть у згаданій “Бібліотеці” Омеляна Огоновського, Володимира Коповського, Василя Шурата, Михайла Возняка, Михайла Тершаківця, Василя Лева, Луки Луціва...

Цей компендіум наукових праць заслуговує сучасного осмислення, а найважливіше з переліченого — коментування, розповсюдження серед наукових і просвітянських кіл.

Сучасне шашкевичезнавство розвивається принаймні в двох площинах: інформаційно-пізнавальній та академічній. Академічна — чітко простежується в спеціальному числі “Записок Наукового Товариства імені Шевченка” (філологічна секція) т. 264, де згруповано публікації про 200-річчя від народження Шашкевича і 150-річчя від смерті Шевченка. Поруч із відомими шашкевичезнавцями, — Михайлом Шалатою, Феодосієм Стеблієм, Романом Кирчівим тут виступають дослідники, які спеціалізуються у такій важливій проблематиці, як перекладацька спадкоємність (Микола Легкий. “До історії перекладання “Королевірського літопису” українською мовою: Маркіян Шашкевич та Іван Франко”). Спадкоємність творчих зв’язків між Шашкевичем та Франком досліджує Валерій Корнійчук через дискурс романтичної традиції.

Важливою є спроба увійти в сферу, ще недавно “закриту” для досліджень (принаймні в Україні). Маю на увазі дослідження Богдана Криси “Проповіді о. Маркіяна Шашкевича”. Відомо, що мовознавець Наталя Хобзей працює над темою “Мова проповідей о. Маркіяна Шашкевича”, а в “Записках” приверне увагу її стаття “Мовний світ Маркіяна Шашкевича”.

Зроблю невеличкий відступ: мовний аспект сучасного шашкевичезнавства, як бачимо, перебуває в полі зору багатьох науковців, що дає підставу сподіватися: ближчим часом “висвітяться” інформація, хто з них, чи, може, сукупно працює над “Словником мови Маркіяна Шашкевича”, “Словником мови “Руської Трійці”.

Такі словники не тільки бажані, а й украй необхідні.

Ще два моменти: розвідка Ростислава Пилипчука “Руська Трійця” на сторінках української преси на Буковині. Кінець XIX—поч. XX ст.” розширює “географію” зацікавлень Шашкевичевої плеяди. Важливо, що, окрім буковинського, можемо більш певно говорити про загальноукраїнський акцент стосовно розуміння діяльності “Руської Трійці”, маю на увазі публікацію Андрія Матвієнка “Захисник нашої пам’яті” (газета “День”, №219—220, 30.11.2012 р.), котра містить свідчення етнографа і лексикографа Михайла Левченка про національне відродження в Галичині.

Ціла бібліотечка з’явилася друком завдяки відомому науковцеві, педагогу, керівнику Львів-

рянського” (м. Радехів), але мені здається, що Софіїна присвята є своєрідним “за всіх скажу”, чітко заявленою готовністю — і сьогодні! — боротися за справу Шашкевича, перемагати “правнуків поганих” тих, котрі “народ твій понижали / за рідну мову і талант”.

“Невмируща молитва. Поеми Маркіянового краю” (Вид-во “Простір-М”, 2012). Назва антології, впорядкованої Олесем Гордоном, говорить сама за себе. Багато в ній відомих присвят. А з нових можна виокремити найкращі — поезії Богдана Чепурка, Ігора Павлюка, Богдана Смоляка.

...Понад чверть століття тому в Києві було видано поетичну антологію “Вінок Маркіянові

Маркіян Шашкевич — сьогодні

ського товариства “Рідна мова” Петрові Сікорському. Він, зокрема, опублікував 10 книжечок (краєзнавчих і популярно-наукових), перевидав альманах “Русалка Дністровая” (Радехів, 2011). Ці видання готувалися в екстремальних умовах (п. Петро Сікорський паралельно працював над створенням музею М. Шашкевича в Нестаничах), отож не всі з них однаково вдалися. Але ентузіазм і відданість справі годиться пошанувати: досвідчений педагог і активний громадський діяч береться до подальшої праці на шашкевичезнавчій ниві.

До ювілею Шашкевича виїшли в світ і два поетичні вінки. Львівське крайове товариство “Рідна школа” зацікавилася антологією “Наш Маркіян” (2011), а впорядкувало і оформило її творче подружжя: Марія Людкевич та Орест Білоус (родом із с. Нового Виткова Радехівського району).

На обкладинці книги нестаницький пейзаж О. Білоуса з Маркіяною церквою. І хоча книжка відкривається хрестоматійними присвятами (Богдан Лепкий, Дмитро Павличко, твори сучасних львівських поетів), приваблює місцевий, радехівсько-нестаницький колорит у тематиці творів різних авторів, — аж до найголовніших, що заявляють: “Так, Маркіян — наш”. Ця родинна нота виразно звучить у вірші-посланні Софії Прилуцької (народилася в Нестаничах, нині закінчує Вузьківську середню школу):

*Ти відійшов. Та пам’ять
залишилась,
І згадка в серці знову ожила,
І ніби вчора, двері відчинились. —
Недільна служба в церкві
почалась.*

*І повертають дзвони у минуле,
На ту стежину, що вела
у храм.
Село маленьке, долею забуте,
Покриджений і виснажений
край.*

*Ти працював. Ти жив у цьому
краї,
Ти бачив злидні, горе і обман,
Ти бачив, як народ твій
понижали
За рідну мову і талант.*

Можна було б цитувати вірші й інших літтургівців “Літературного товариства імені Осипа Ту-

Шашкевичу”. Яка ж то була “антологія” без поетичних присвят Богдана Лепкого (збірка “Для ідеї”)! Сьогодні є всі можливості перевидати “Вінок”, включаючи до нього все найкраще з поетичної Шашкевичіани.

Дрогобицька метрика “Русалки Дністрової”

“Не журися, Русалочко з-над Дністра, що-сь не прибрана, в наряді, який від природи і простодушно-го, і добросердного народу твогої приймала-сь, стаєш перед твоїми сестрицями. Они добрі, вибачат ти, приймуть тя і прикрасять”.

Такими словами завершував Маркіян Шашкевич “Передслів’є” до “Русалки Дністрової”. І мав рацію, бо перше видання 1837 року таки дочекалося “прибирання” від ученого, поета, громадського діяча — і то кілька разів. А цього разу авторитетному дослідникові допомогло “приймати і прикрасити” улюблене дитя Маркіяна: дрогобицьке видавництво “Коло”. Книжкову Шашкевичіану 2011—2012 рр. увінчують три перевидання альманаху “Русалка Дністровая”. Уже згадуване, “радехівське”, укладене П. Сікорським, призначене для “масового читання”, воно виконує функцію ювілейної пам’ятки. Другим часом є видання, підготовлене Михайлом Шалатою і випущене “Колом” (уже отримало назву “дрогобицького”).

Третє з черги (“Русалка Дністровая”, критичне видання (2012) вийшло в світ з ініціативи Сокальсько-Жовківської Єпархії УГКЦ. Її керівник єпископ Михайл відкриває альманах вступним словом. Думається, що видання приверне увагу священства і членів релігійних громад.

У дрогобицької “Русалки”, кажучи Шевченковими словами, “своя доля і свій шлях широкий”. Вона відрізняється од своїх ровесниць-посестер не лише барвистою обкладинкою та блоком дбайливо дібраних ілюстрацій.

Це видання (з хвилюючою передмовою владики Ярослава (Приріза), єпископа Самбірсько-Дрогобицької єпархії УГКЦ — велика культурно-громадська подія в житті Франкового краю. І не тільки Франкового!

Здавалося б, про “Русалку Дністровую” важко сказати щось нове чи несподіване. На зоряному небі європейського національного відродження книжка сусідє з “Дочкою Слави” Яна Коллара, сербськими епічними піснями, записаними В. Караджичем, з фольклорними публікаціями Вацлава з Олеська, з “Ластівкою” Євгена Гребінки...

Визначний шашкевичезнавець Михайло Шалата заново проробив велетенську роботу (це

їсти, скульптори, живописці, графіки. Кожен автор (мабуть, і дослідники теж) уявляє собі Шашкевича як живу особу, але і як символ; кожен відтворює і відстоєє “свого” Шашкевича. Скажімо, у наших сучасників Любомира Медвідя чи Романа Безпалківа, Євгена Безніска Шашкевич інакший, аніж “хрестоматійний” портрет роботи Івана Труша. У Теодозії Бриж — це образ зосередженого аскета, у Михайла Гаврилка — юного романтика, у Дмитра Кравича — мислителя, одержимого боротьбою з несправедливістю. Та й навіть Кравич у різні іпостасі образу (барельєф, монументальний пам’ятник) вносить певний елемент увиразнення...

Михайло Шалата творить образ Шашкевича не тільки в поезії та в наукових дослідженнях. Цього разу поставив перед собою надзавдання: відкинути узвичаєні штампи, а “нерухомі матриці” відкласти вбік. Одна з таких матриць “зображала” Шашкевича, “Руську Трійцю” та й саму “Русалку Дністрову” наче “тло доби” — картонний додаток до живої людини і живого, динамічного процесу. У загальних рисах політично-суспільний пейзаж XIX ст. давно зафіксовано, але ж у 40 рр. XIX ст. вирував нурт гострих протистоянь — політичних, релігійних, культурних, мовних! Не завжди одновимірно, “лінійно” розвивався процес національного пробудження. Мотивацію поведінки Шашкевича Михайло Шалата пояснює не “впливами” чи “запозиченнями”, а його власним рішучим, безальтернативним вибором, як ідеолога і лідера протестної хвилі в середовищі освіченої радикальної галицької молоді. Ініціативи молодого Шашкевича були своєрідним галицьким гандізмом. Окупаційна влада відреагувала на це негайно. М. Шалата наводить показовий приклад: із листування братів Якова та Івана Головацьких відомо, що угорський цензор довірливо зізнавався поважному філологу-славістові Францу Курелацу стосовно арешту накладу “Русалки Дністрової”: мовляв, високі урядові у Відні “не хочуть допустити піднесення руської літератури... І наші керівники звикли, що їх раби сплять, бо за сплячими легко слідкувати і бути над ними наглядом; оскільки тепер все це міняється... бо ми трішки пробудились, і протверезіли, вони занепокоєні і стурбовані”. Цю стурбованість відчув і сам Шашкевич, коли його викликали на допит слідчої комісії з приводу його ставлення до власних творів, опублікованих в альманасі.

Зацитую М. Шалату: “... поет відповів чітко й вичерпно: “Я випробовував свої сили руською мовою, яка значно відрізняється від мови церковної і великоросійської (московської) і хотів закласти наріжний камінь для її дальшого розвитку, і тим самим зародити нестачі руської літератури”. Зауважу: цей монолог рязуче подібний до відповідей Тараса Шевченка під час поліцейських допитів у справі Кирило-Мефодіївського братства...

Більш глибоко й переконливо розшифровує М. Шалата і зміст оцінки, яку І. Франко дав “Русалці Дністровій”. “Русалка Дністровая”, хоч і який незначний її зміст, які неясні думки в ній вказані, була свого часу явищем наскрізь революційним”.

Далі буде.

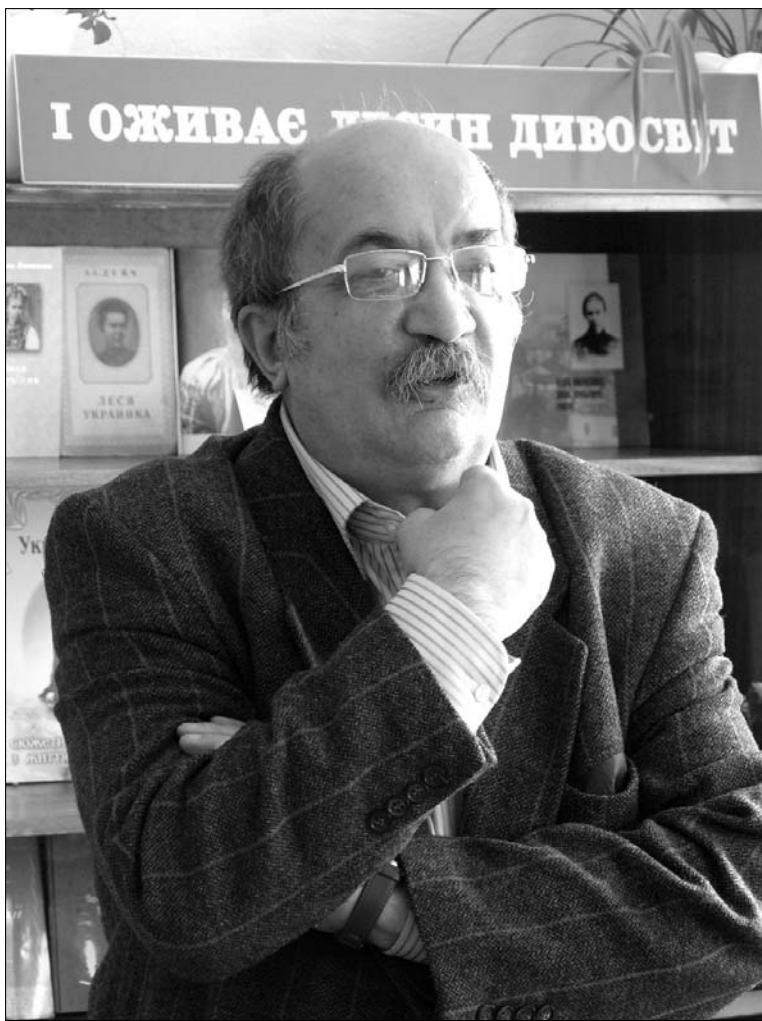
Музей “Русалки Дністрової”. Львів

— З якого віку пам'ятаєте себе і що саме? Наскільки Ваше дитинство, родинні історії, ландшафти, природа вплинули на Вашу творчість, стали сюжетами Ваших романів?

— Я народився і провів дитинство на Кусому хуторі, що був десь за два кілометри від села Згорани, яке знаходиться на Західному Поліссі, у Волинській області. Хутір був розкішний, біля самого лісу, його покійний дід Федір боронив, як міг, правдами і неправдами, підкупамі тодішніх владців аж до 1978 року, коли хутір з'їла меліорація. Довкола всі хутори позносили, а наш — стояв. Я тоді, по правді, не розумів діда, бо ж на хуторі не було ні електрики, ні радіо, а тепер розумію, що він інтуїтивно захищав, як тепер кажуть, свою ідентичність, прагнення бути господарем на власній землі, хай навіть вони звулися до хутора, саду і невеличкого городу, бо ж більшу землю, хоч і бідну, поліську, забрали.

Контрастнішою пари, ніж мої дідусь і бабуся, я не зустрічав. Дід був суворою, мовчазною людиною, нарваний до роботи, не давав спуску й іншим. А бабуся Палажка — невеличка, тиха, але коли починала говорити... Скільки вона знала історій, легенд, повір'їв! У ній якимось дивним чином поєднувалися глибока православна релігійність і язичництво. Я іноді думаю: якби мені тоді теперішній розум, скільки б записав, а й те, що лишилося в пам'яті — це такі дорогі перлинки, саява яких надовго вистачить. Оця обстановка, близькість до природи Полісся з усіма його барвами й легендами, конфліктами, війнами наклали відбиток і на все моє життя, і на творчість. А ще я певною мірою Ваш земляк, пані Любо, бо семи-місячним разом із батьками з волі тодішньої влади опинився у придніпровських степах і перші свої кроки робив не по поліській, а по січеславській землі. Сталося це так. У серпні 1944 року після звільнення Волині від німців, або, як у нас казали, приходу “других советів”, мого рідного дядька Павла Лиса мобілізували до Червоної армії, він пройшов майже до Берліна, був поранений, мав нагороду. А після війни на інший хутір, біля гірки Герасимихи, де він жив, приходили повстанці, “Степанові хлопці”, як у нас казали. Дядько давав їм їсти, на їхнє прохання ходив у село подивитися, чи нема емгестів. А коли повстанці прийшли в черговий раз, 22 липня 1950 року, хутір оточили “істребки” й солдати. Був бій, втрати з обох боків, а після того бою дядькові дали 25 років. Відсидів, правда, лише шість. А родину вивезли. Найближчих подалі, а мого тата викликали у травні 1951 року в сільраду, де були “люди з району”, й веліли “добровільно-примусово” переселитися на Дніпропетровщину, куди вже вивезли братів. У Павлоградському районі була німецька колонія Франгай. Німців із неї виселили у Казахстан, а у Франгай, перейменований у кращих радянських традиціях у Веселе, поселили неблагонадійних селян із Волинської і Тернопільської областей. Ми там жили у 1951—1954 роках. Як мої мама й тато верталися назад, перехитривши владу, — ціла окрема епопея. Мені іноді здається, що я пам'ятаю те, про що розповідала

Володимир ЛИС: «Для мене література — це насамперед порухи людської душі»

Номінований на здобуття Національної премії імені Т. Г. Шевченка роман “Століття Якова” Володимира Лиса став українським бестселером. Про це і не тільки в пропонованому інтерв'ю з письменником, який зміг здолати провінційні літературні кордони і здобув серця читачів і прихильність критики.

мама: як мене, малого непосиду, всім Франгаєм шукали в степу, як мама несе мене хворого на руках крізь зимовий степ до лікарні в Павлограді... Є задум написати про хутір, його історію, родину, так і назвати ці спогади: “Мені здається: я це пам'ятаю”. А реально перше, що в пам'яті — я подаю квартиру з водою важкохворому, вже при смерті, дідові Григорію, братові прабабусі Приськи, який жив із нами, він дякує, гладить мене по голові й плаче.

У травні 2008 року, перебуваючи на Січеславщині, я заїхав і до Веселого-Франга. Тоді ще був живий мій дядько Іван Лис, який трагічно загинув від рук грабіжника у грудні 2010-го. Зізнаюся, мороз пробігав поза шкірою, коли я стояв на цвинтарі у Веселому, де на п'яти могилах наше прізвище — Лис. Лис, Лис, Лис, Лис... Дядьки, тітки, на жаль, уже й двоюрідний брат... Але зараз я згадав про те і подумав, що нас, “східняків” і “західняків”, еднають навіть могили. З поліськими, волинськими, галицькими прізвищами у Східній Україні, із “східняцькими” — у Західній. Усі вони — наші. На кладовищі у Веселому, на одній із могил я побачив прізвище Поло-

жевець. Положево — це маленьке село на Поліссі, неподалік від Прип'яті і відомого Шацька. Там півсела — положевці. Більше ніде в Україні цього прізвища немає. А у Веселому, на Дніпропетровщині (Січеславщині), є. Ось про що мені згадалося. Може, пам'ять про це — також частка нашого майбутнього?

— Ви — людина спостережлива й це засвідчено Вашими багаторічними прогнозами погоди, які мали успіх у читачів. Якщо так, то хто з Ваших героїв — людина вітру, сонця, дощу, снігу? Чи звертається до таких аналогій, пишучи?

— Ніколи над цим не задумувався, але питання цікаве. Найбільш сонячний для мене жіночий образ у моїх творах — це Ядвіга Войцицька з роману “Маска”. Ще, можливо, вчителька Світлана Ігорівна з роману “Щоденники Ієрихар”. Сонячна людина — ди-вак Іван з “Івана і Чорної Пантери”. Вітер — це Романа з однойменного роману: примхлива, непередбачувана, свавільна, про яку одна читачка сказала, що її треба було вбити на п'ятій сторінці, але й такі жінки бувають. Усі стихії одразу уособлює художниця Люба Смажук із “Графіні”.

Благодатний дощ — це і Яків,

і Улянка, і Зося зі “Століття Якова”, Платон — герой “Графіні”... Хто сніг — не знаю. Може, сильний і водночас самотній Прокіп Марушко з “Маски”.

— Пам'ятна для Вас подія, зустріч, інформація — усна чи прочитана, що стали поштовхом до створення роману “Століття Якова”?

— Зараз я вже розумію, що підсвідомо задум “Століття Якова” народився восени далекого 1981 року. Я тоді приїхав у Згорани, розмовляв із дідом, який уже жив із моїми батьками в селі. Як зараз пригадую: дід сидить на порозі літньої кухні, смалить свій бакун, розмовляємо про те, про се, життя й новини, і раптом дід каже: “Знаєш, Володьку, життя як один день промайнуло, як одна хвиля пробігло”. Я страшенно здивувався, подумав: як же так, дід пережив дві світові війни, каторжно надривав жили на своєму хуторі, втратив молодими двоє синів, уже похоронив і бабуся, а каже, що життя — як один день, як хвиля... Але ця думка запала в голову, і вже в середині 90-х років минулого століття визріла в задум написати роман про долю людини на тлі XX століття. Кілька разів починав і кидав. Герой мав різні імена. Коли ж прочитав у Біблії “Соборне послання апос-

тою, чому знаходять порозуміння старий Яків і юне дівчисько Оленка, люди різного часу? Вони обоє самотні, а як сказав один гарний письменник, “коли зустрічаються двоє самотніх, їм завше є про що поговорити”.

— Зміни, які диктує життя у трактуванні літературознавчих термінів “літературний герой”, “антигерой”, “типаж”.

— На жаль, в Україні виросли цілі покоління молодих письменників, для яких основні вороги — це сюжет, характери, психологія. Але ж світова література, збагачившись досвідом і прийомами постмодернізму, повертається до сюжетної прози. До героїв, антигероїв і типажів, але вже побачених і зображених не так, як колись. Саме за сюжетну прозу в останні роки дають таку дражливу й омріяну українцями Нобелівську премію, а також престижні Букерівську, Дублінську, імені Кафки... Здається, дещо починаємо розуміти, зокрема, що література — це не тільки гра зі словами й на українському літературному хуторі з центрами у Києві, Харкові чи Львові. Для мене література — це насамперед порухи людської душі, чи то у XVIII, чи в XX, чи в XXI столітті.

— Читаючи цей роман, захоплювалася Вашим умінням подати життя героя як саме життя: перетікання сили і випробу духу. Прокоментуйте, якщо згодні.

— Життя, зрештою, випробовує кожного з нас. Інша річ, чи ми маємо силу прийняти його виклики. Гадаю, що Яків зміг. Його хата не скраю, як написала одна молода критикеса. Його хата — це саме його хата і світ, який він намагається всіма силами оборонити. Захистити сім'ю, одвічні селянські цінності. Своїм мовчазним, але непоборним спротивом Яків переграє всі влади, які були за його життя. Якось мене запитали: а за що, власне, так люблять жінки Якова? Я відповів: за те, що відчують у ньому внутрішню приховану силу. Зараз уміють багато про що говорити, як у нас кажуть, “балаболити”, зокрема й про любов, робити красиві жести і дорогі дарунки. Яків не вмів висловлюватися високим штилем, його дружина Зося кепкує, що він, певно, проковтнув язика, коли не вмів сказати слів любові. Зате Яків вмів і може взяти ту ж Зосю, стомлену важкою працею, на руки чи й на плечі, й так нести з поля до села. І плювати йому на те, що про нього кажуть люди. Це і є та сила, сила і дух Якова. Захищаючи сім'ю чи нещасну Оленку, може навіть убити. Він живий, такий, як є.

— Вольтер зауважив, що найдрібніші люди мають найбільшу гординю. Пихатість, марнослів'я, нахабність, брехня, надмірність у задоволеннях і т. ін. — сьогодні майже типові ознаки тих, хто при владі, у бізнесі, у політиці. Чи можлива і чи може книжка про таких змінити моральну атмосферу українського суспільства?

— Здається, з політиків найбільше прочитав Юрій Луценко, який тепер перебуває у в'язниці. Звідти навіть прокоментував мої “Століття Якова” і “Маску”, за що я йому вдячний. То неже політикам, бізнесменам потрібен його досвід, щоб щось зрозуміти? Хоча ось серед інших написав мені гарні слова з осмисленням “Століття Якова” Олександр Мороз, людина зовсім протилежних

поглядів... Навряд чи прочитають те ж “Століття...” або “Непростих” Тараса Прохаська чи Вашу “Епізодичну пам’ять”, яка насправді є великою пам’яттю про рід і дух, інші “власть імущі”. І чи зміняться... Але якщо хтось із так званих простих читачів задумается: щось не так, цей світ має бути іншим, то вже добре. Типажі, про яких питаєте, мені, як письменнику, не цікаві. У них, як сказав один чоловік, у кожному оці долари намальовані. Мені цікаві ті, хто має справжні почуття, свій внутрішній світ, у кого серце бореться саме з собою, хто страждає, щоб умерти і знову народитися. Саме такі люди і виправдовують існування цього грішного світу, а не багатії, олігархи і владці, не кажучи вже про кримінальників.

— Ви неоднораз брали участь у літературних конкурсах і вигравали їх. Назвіть короновані твори.

— Першою вагомою перемогою була перша премія республіканського конкурсу творів про молодь 1985 року. Я, тоді ще молодий і нікому невідомий, послав на конкурс повість “Там, за порогом” і був, без перебільшення, ошелешений, коли прийшла зі Співки письменників телеграма, що мій рукопис визнано кращим. Тим більш дивно, що в повісті не було жодного слова про партію й комсомол, просто історія про те, як молодий викладач профтехучилища заступається за учня, не ідеального, але “патологічно чесного”, якого звинувачують у крадіжці, й починає власне розслідування, навіть конфліктує з міліцією. Тричі ставав лауреатом конкурсу “Коронація слова” (за 2000, 2001, 2003 роки) — були відзначені романи “Романа”, “Маска”, “Жінка для стіни”, “Графіня”. 2008 року здобув Гран-прі (перше місце) цього конкурсу за роман “Острів Сильвестра”. А 2010 року виграв конкурс “Гранд-Коронація” тільки для переможців десяти попередніх конкурсів — так журі оцінило “Століття Якова”. 2007 року став першим переможцем Першого Всеукраїнського конкурсу радіоп’єс “Відродимо забутий жанр” — визнання здобула п’єса “Полювання на брата”. Дипломом четвертого конкурсу радіоп’єс відзначено п’єсу “Коровайниця”.

— Отже, можете реально оцінити користь та особливості цих літературних змагань. Якби мали ресурси для організації всеукраїнського літературного турніру, які б жанри і тематику змагань обрали?

— Я брав участь у цих конкурсах, бо там усе просто. Вклав твір у конверт чи бандероль, підписав псевдонімом і послав. А далі чекав лише результатів. У “Коронації” справді анонімність і все визначає текст, його якість. У цьому сам переконався, коли 2009 року як переможець попереднього конкурсу входив до складу журі. Мені, як і іншим “журістам”, прислали рукописи вибраних експертами 17 романів під псевдонімами. Добросовісно прочитав. Десь після трьох чи чотирьох просто пристойних текстів закричав до дружини: “Здається, натрапив на шедевр”. Роман називався “Замок Гербуртів” і дуже мені сподобався. Але я кажу дружині: “Героїня їде із Санкт-Петербурга до Києва, тоді до Львова і ще далі. Якщо приїде до Добромиля, то, певне, авторка цього

роману Галина Пагутяк”. Героїня приїхала до Добромиля, але вже коли на оголошенні підсумків відкрили конверта, виявилось, що це інша львів’янка, яка виросла в гарну письменницю — Галина Вдовиченко. Я пропонував йому перше місце, тому що твір справді гарний. Шкода, що у видавництві його перейменували на “Тамдевін”. Щодо багатьох інших літературних премій, то, на жаль, часто при їхньому присудженні відіграють вирішальну роль чиєсь “замовне” слово, особисті симпатії, “свій” це чи “не свій” претендент. Ось чому я більше довіряю конкурсам під псевдонімами, де головний козир — сам текст. Якби мав кошти, то організував би конкурс короткої повісті під лаконічною назвою “Українці” — без обмеження часу дії. Встановив би премії для прозаїків імені двох, я вважаю, великих, але недооцінених письменників Архипа Тесленка і Романа Андріяшика — за кращу збірку

го історію, пов’язану з ним. Дай Боже, аби вистачило сили й часу. Коли мене питають інколи, що можуть зробити письменники для захисту української мови, я відповідаю — насамперед писати гарні твори образною, соковитою, багатою мовою. І ті, хто читатиме такі твори, самі стануть багатшими. А отже, захищатимуть рідну мову.

— Хтось сказав, що “писати — це жити двічі”. Ви з цим погоджуєтесь? Як це відчуваєте?

— Для мене писання, література — це своєрідна психотерапія душі, порятунком від цього складного, жорстокого, часто абсурдного життя. Так, я, коли пишу, мовби переселяюся в інший світ. Тут свої, художні закони, але він не багатого простіший, а часом складніший за світ реальний. Та я пам’ятаю й про інше, сказане теж письменником: найбільше люди не сприймають, навіть ненавидять тих, у кого є власний світ. Я з цим згоден, не раз, на жаль, пере-

незалежність України, а й за мову як інструмент потужного відродження нації. Добре це відчув на прикладі Волині й, зокрема, Луцька. Бо ж моя дружина, відома письменниця Надія Гуменюк, ще 1989 року створила один із найбільших осередків Товариства української мови у Луцьку, на початку 90-х очолювала Луцьку міську організацію “Просвіти”, пізніше була головою обласної. Тож луцькі просвітяни наполегливо добивалися переведення російських шкіл на українську мову навчання, заміну численних високів українськими, перейменування вулиць, які носили імена комуністичних діячів. А скільки вечорів, присвячених забутим українським діячам, зокрема письменникам, провели! Пригадую, наші донька і син говорили своїм одноліткам, що у нас удома штаб “Просвіти”.

Не можна уявити Україну без “Просвіти” й зараз, коли знову розгорнувся такий шалений нас-

го доробок і в поезії, й прозі належно поцінований і преміями, і критичними публікаціями. В Україні добре відомі імена поетів старшого покоління Віктора Лазарука, Василя Гея, поета і прозаїка Йосипа Струцюка. Плідно працює поетеса, перекладач з іспанської, португальської, італійської й польської мов Олена Криштальська. У селі Овадне Володимир-Волинського району живе й працює людина нелегкої долі Анатолій Махонюк — глибокий афористично-філософський поет. Петра Боярчука часом називають письменником однієї теми, але його повісті, оповідання, нариси про репресованих волинців, про національно-визвольну боротьбу після війни, такі, як “Бій під стінами храму” чи “Крик голодного звіра” багато варті. Як оригінальний сучасний прозаїк-модерніст заявив себе Олександр Клименко, чий роман “Коростівський Платонов” став явищем. Це ж можна сказати і про поетичну збірку Петра Коробчука “Боса флейта”. Дуже перспективне гроно молодих поетес, серед яких варто назвати насамперед Олену Пашук і Ольгу Ляснюк.

Щодо угруповання, то не зараховую себе до жодного з них. Декотрі намагалися залучити до себе, але співпраця закінчувалася, коли я казав щось добре про представника іншої групи. Мабуть, мені більше підходить таке існування в літературі, яке означила одна молода журналістка у заголовку матеріалу про мою творчість — “Лис, який гуляє сам по собі”. Літературне покоління, гадаю, визначається не часом народження, а близькістю проблем, погляду на літературу як спосіб пізнання світу. Тут мені близькі Галина Пагутяк, Оксана Забужко, Степан Процюк, Марія Матіос, Тарас Прохасько, Євген Баран, Віктор Баранов, Петро Сорока, Мирослав Дочинець, Олександр Жовна, Олександр Вільчинський і ще багато хто.

— Попри гострі соціально-судові ситуації, яких Ви не оминуєте в своїх творах, вони — втішні своїм правдивим оптимізмом. Подякуйте разом на українську перспективу.

— Є таке шоу “Україна має талант”, і вона таки його має, попри те, що керівників обирає собі переважно бездарних. А те, що має перспективу, то для мене це однозначно. Українська перспектива — це віра в свої сили, своя дорога, опертя на глибокі народні традиції, той дух, котрий, незважаючи на шалений понад 300-літній тиск, нищення українського народу як такого, дозволив усе ж дивом вистояти, вижити і відродити державу. Символом української перспективи може стати те, що ми бачили на Різдва-ні свята, коли молоді люди зі сходу — з Донбасу, Харкова, Наддніпрянщини приїжджали до Львова, Івано-Франківська, Тернополя, Луцька, щоб більше пізнати українські традиції, український дух цих свят. Близькість очей уже не погасити. Символи української перспективи — це й винаходи юних українських майстрів, які знаходять своє застосування в Україні. Потрібно тільки, щоб важливість цього зрозуміли державні очільники.

Розпитувала
Любов ГОЛУТА

Талановите та успішне письменницьке подружжя — Надія Гуменюк і Володимир Лис

оповідань і за кращий роман.

— Мова Ваших творів — точна, яскрава, має виразну барву волинського краю. Отже, про мову письменника Володимира Лиса — не тільки як інструмент прозаїка й драматурга, а як дім його буття.

— Недавно знайий український учений-етнограф, доктор філології Віктор Давидюк зізнався, що довго не читав “Століття Якова”, бо боявся... розчаруватися, адже присвятив життя дослідженню мови, звичаїв, традицій поліщуків. І порадив, коли, прочитавши, переконався, що автор не сфальшивив. Але як могло бути інакше, якщо я виріс у тій мовній стихії, серед розкошів поліського фольклору! Для мене мова — це не тільки мій робочий інструмент, а наче ніжний паросток, дитя, яке треба ростити й оберігати. Вважаю, що діалекти — це своєрідні, дуже важливі обереги української мови. Доки вони живуть, доти мова живе, розвивається й збагачується. У Західному Поліссі, де розташоване моє село, можна нарахувати понад сотню слів, які не вживаються ніде, тільки в цій місцевості. У мене навіть є задум укласти живий словник чи словник-повість із цих слів, де розповісти до кожно-

конувався у справедливості цих слів. Гадаю, що таке ставлення від того, що простіше жити звичайним життям — як інші, перейматися побутом, нагромаджувати речі й гроші, обдурювати собі подібних. Тоді не виникає запитання — навіщо? Але хтось же повинен творити світ, який змушує хоч про щось думати. Скажу про те, що вважаю важливим: багато теперішніх бід українців від того, що вони мало читають. Я вже не кажу про високу, якісну літературу, а хоча б про ту, яку називають масовою. Кажуть, що серед читачів художньої літератури дві третини — жінки. Може, вони порятують цей реальний світ?

— Як ставитеся до просвітництва і до “Просвіти”? Що хотіли б побажати просвітянам Волині й України?

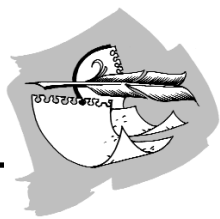
— Важко переоцінити ту, без перебільшення, величезну роль, яку відіграла “Просвіта” в освіті простого народу, в пробудженні національної свідомості в часи царської Росії, у 20—30-ті роки ХХ століття у Західній Україні при спротиві насильницької колонізації. Але не меншу роль відновлена “Просвіта” зіграла у вікопомних подіях наприкінці 80-х — початку 90-х минулого століття, коли йшла боротьба не тільки за

туп на українську мову, культуру, традиції. І бажаю дожити до часу, коли можна буде сказати: все, завдання “Просвіти” виконані, українська мова в Україні належно пошанована, переважна більшість українців національно свідомі.

— Література без провінції — це про Волинь. Розкажіть про своїх колег, чий книги зараз помітні в загальноукраїнському книговидаванні. Чи Ви зараховуєте себе до якоїсь творчої групи? Ким означає своє літературне покоління?

— На Волині є стільки чудових письменників, аж ніяк не провінційного рівня, що можна говорити і про волинський феномен. Щодо імен, то назву насамперед Надію Гуменюк. Не тільки тому, що вона моя дружина, а тому, що справді багато зробила в літературі. Надія — авторка майже трьох десятків книжок: прози, поезії, драматургії, переможець багатьох всеукраїнських конкурсів, лауреат престижних премій. Щойно повернулася з Києва ще з однією — імені Олександра Олеся, яку отримала за свою поетичну збірку “Голос папороті” й була названа кращим ліриком України.

Шевченківського лауреата Василя Слапчука, гадаю, й представляти особливо не треба — його

Йонко-жидик

Уривок з нового роману Мирослава Дочинця «Горянин. Води Господніх русел»

них оселях, матимете добру роботу і культурний відпочинок. А після самі виберете собі країну для проживання...”

Вірили тому не всі. Йонко запримітив, як старий рабин крадькома запхав у дупло залізну карнавку. Вночі він витяг її зі сховку. Там були монети, персні й ланцюжки. Без роздуму віддав це добро на зберігання Мошкові. “Йонку, — прорік той урочисто, — це буде твоїм уділом у моїй маєтності. Віднині ти мені не слуга, а приятель. А якщо приймеш обрізання, дам за тебе одну з доньок. Котру сам вибереш. Не подивлюся на твою ваду. Бог чує моє слово”. Йонко сміявся. Він завжди сміявся, бо мав такий рот. І служив їм далі.

Люди жили тісним, здушливим гуртом. Їли, що вдалося купити в сторожі, молилися, плакали, вмивалися росою з листя, стояли в черзі до єдиної вбиральні, обтягнутої брезентом, молоді кохалися про закутках. Одної ночі під виття сирени всіх почали пакувати на машини. Йонко наміщав клунки і скрині. Приліпившись до кузова, доїхав до вокзалу. Тут чорнілі ямами дверей товарні вагони. Щоб посадка проходила швидше, людей підганяли багнетами. Йонка відігнали, бо не мав на грудях нашої зірки Давида. Та він у тій колотнечі колесом закотився в сусідній вагон.

Йонко, як вірний пес, не мислив свого життя без господарів. До того ж із ними був і його скарб, а може, і його майбутня жона. Може, його доля їхала в передньому вагоні, то як він міг залишитися тут?! Доти він встиг обмовитися Шпрінці (вона таки була йому до дяки) про намір її батька. Та дзвінко розсміялася: “А як ти будеш зі мною цілуватися — зубами?” Це охолодило його. У Шпрінці були повні, гарно окреслені губи. Чисто як перестиглі вишні. Коли він дивився на них, то не думав про свої, точніше — про відсутність їх. Якось не думав, що для любові конче потрібні уста. Йонкові тоді йшов п’ятнадцятий рік.

Їхали в затхлій тіснязі. Спочити можна було лише сидячи, притиснувши коліна до грудей. До вітру випускали раз на добу. Тоді й воду давали — черпак на рот. І хлібець із маргарином у дірці. Зате можна було слизувати з бляхи іржаві патьоки випарів. Йонкові при цьому губи не заважали, як іншим. Вночі коло нього померла якась баба. Своїм боком він чув щось тверде в її пазузі. Посяг рукою — груди були плоска, як річковий камінь, а сосок аж уколів його крижаною бурулькою. Зате там було приховане зачерствіле печиво. Коли їх вивели на черговий водопій, Йонко прихитрився і кинув локч Шпрінці. Та схопила його і закусила в зубах, тут же підняла спідницю і присіла під насипом. Люди, відкинувши сором, обгешалися одразу ж біля вагонів. Однак Йонкові здалося, що Шпрін-

ца тоді робила це не тільки для себе, а й для нього. Чомусь навмисно затримувала відкритість своєї срамоти, задивляючись на нього запаленими очима. Може, то була остання відплата йому за клоч, за віддану службу, за любов.

“Куди, нащо ти їдеш? — крикнула вона запроваляючись. — Хто тебе жене, дурню?”

Йонко не знав, що сказати, але для себе знав напевно, що тепер, коли побачив Шпрінцу і такою, відкритою для нього, — він готовий їхати за тим вагоном на край світу. У мертвої баби на шиї був ще й ланцюжок із сердечком. Йонко виміняв його на хлібець. Долучив до нього свій і обв’язав їх дротиком, а маргарин надійно затоптав у м’якуш. Хотів на наступній зупинці передати Шпрінці. Але над ранок ешелон здригнувся і став. Скреготіло залізо, валували пси, гойкали щось понімецьки. Відчинили двері, в очі вдарило зелене світло і веселе привітання унтера.

“Що він сказав?” — зашепотіли ззаду.

“Ласкаво просимо під холодний душ”, — пояснив учитель.

Це був Аушвіц. Хвіст поїзда з їхнім вагоном відчепили, а передні заgrimіли далі. Забираючи з собою Шпрінцу, його скарбець, його панів і його вчорашнє життя. Пішов у безвість з рясною родиною пулюкочі Мошко, знатний торгаш Межигірської долини. Залишив Йонкові в спадок хіба улюблену приповістку: “Година платить, година тратить”, яку той усе життя мірився розгадати.

Перед брамою їх вишикували лавою по п’ятеро, заграли музика. З ліхтарів і дротів на голови скапувала холодна роса. Либонь це були перші краплі обіцяного душу. Всі йшли з валізами й клунками, лише він один порожнем. За звичкою поривався комусь допомогти, але ті не довіряли свої речі потворному недоростку. Поклажу їхню ретельно описували, щоб “не було недоречностей, коли незабаром вони забиратимуть її”. Так само й одяг. “Не забудьте номер своєї шафки, щоб не переплутати із сусідами”, — приязно радив есесівець. А обслуга при цьому реготала.

Ряди голих людей тяглися до стригачів. Жінки щулилися, затулялися руками. Хижими птицями сокотали машинки. Їх не встигали гострити, волосся видиралося пасмами з голови, лобка, з-під пахв. Служники підбирали його кістлявими руками й пакували в міхи. Хтось прив’язував людям до зап’ясть картки з номером. Хтось гукав: “Просимо до купелю!” І люди гидливо влізали в бетонне корито з жовтою вонючою водою. Витиратися не було чим, хіба смугастою блузою, що відтепер була і їхньою білизною, і одягом, і пальтом.

Далі — черга до татуювальників. Ті зчитували їхні картки, набирали голчасті номери, вмокали в чорнило і вганяли в руку. З цієї миті ти втрачав ім’я і ставав но-

мером. Це був твій паспорт, твоє лице, твоя судьба. У Йонка не було карти. “Хто ти — жид, комуніст, партизан, утікач, злодій?” Хлопець заперечно хитав головою і сміявся. Він завжди сміявся. “Тоді що тут робиш, сучий виплодку?” Спочатку його копнули в пах, а коли скулився від болю, — чобіт з розмаху лупнув у зад. І полетів Йонко на добрі п’ять ступнів, риючи оголеним ротом землю нового доміства. Земля та мала присмак пересохлої дерев’яної трухи. Тоді ще Йонко не знав, що тим відгонить і попів від людських кісток. Зате поруч смерділо по-іншому. До самого вікна барака громадилися трупи. Їх очі кололи скляними уважними поглядами, а з деяких зморшених ротів витікала жовта водиця.

Йонко мусив схопитися, бо під’їхали вози. Доглядачі стали ногами зіштовхувати мерців. Вози були незвично широкі й міцні, на них можна напластати цілу гору. Та й трупи були легкі, як соняшникові стебла. Вози від’їхали, та на сірій стіні розчухнулися вікна і з них повалилися нові тіла. Настрешений Йонко кинувся тікати, не знаючи куди.

Він би зачепив дрови, якби якийсь копач не вдарив його древком лопати: “Хочеш здохнути враз, то кидайся на колючку готими грудьми. Бо інакше лише причмелить. Будеш скніти, доки не доб’ють”.

У просторому, як село, таборі Йонкові довго не знаходилося місця. А головне — їжі. Бо ніде не був приписаний. Птиця, що добродіх злетіла в клітку. Щось підбирав і тим живився. Бувало, вистежував свіжого мерця і дещо знаходив у його кишнях. Спав, роздобувши діряву ковдру, по горішках низьких блоків. А вдень можна було загубитися в таборівій крутанні.

Його не викликали ні на ранковий, ні на вечірній апель, тому й снував туди-сюди сам по собі. Дрібний, верткий, побігуший, він випорскував там, де можна було чимось розжитися. Треба бути повсякчас у русі, ніби маєш якийсь заданий урок. І якщо ти позай блоками і не лізеш у зуби наглядчакам, то нікому до тебе немає діла. Хоча ні, був один чоловік, що косував яструбиним оком на Йонка. Він мав хижо заломлений ніс і зятате поросле підборіддя. Старший над замітачами, кликався Бандьора. Раз, коли хлопець вибирав картопляні лушпайки, важкий черевик-дерев’яник здавив йому руку.

“Хочеш дочасно здохнути? — процідив крізь шербаті зуби Бандьора. — Нічого не підбирай із землі, ця проклята земля отруєна на лікоть углиб. І не мотлош трупів — щодругий із них тифозний... Ти, бачу, “цуганг”, літаєш вільним духом. Твоє щастя, але поглядай, бо крила борзо обламують. Тут кожен має мати знак, інакше заgrimіш у штрафкомандо. Німаки люблять порядок. До

Вродився він калічкою — із заячою губою. Казали, коли мати ходила з ним у тяжі, то присіла в потребі під кущ — а там заєць спав. Ріс хирявим, бо молоко з цицьки стікало двома струмочками долі, мало що в його черевце попадало. Кволий тількицем, зате головатий. Сама голова важила як тулуб. І ніс мав довгий, як три тижні. Може, за це й признали його жида за свого. До сокири й косовища не мав сили, а служити на прихваті був гораздий. Батько його пропив у Мошка і корову, і царину, і гаті на собі. Віддав сина в прислугу. Нарубати дров, напалити, розсіяти по грядках попів, зібрати садовину, натовкти горіхів, вигнати птицю. І жиденята любили його, веселого дівка із заячим писочком. Чи був у гуморі, чи ні, — а твар його весь час сміялася. Так коло жидівських дітей і сам навчився читати по-їхньому. Його вже тоді звали Йонко-жидик.

Зростав малий верховинець при корчмі і нахапався гендлярства. Та так, що в суботній день Мошко перекладав крамарство на нього. І торгував він, як великий, строго ведучи рахунок, не даючи нікому попуску. Та дорослі хлопці збивали його з пуття. “Йонку, випий з нами”. — “Не, горілка гірка”. — “Ми тобі угорського вина заплатимо. З Токаю”. Вино було солодке і липке, та все одно стікало крізь розщелини губів за комір. А хлопці з дівками потішалися. Доки Йонко не прихитрився ссати пахучий фурмінт соломинкою. Це його й погубило. Питво, коли тонко цідиться, нараз у кров попадає і оглушує хмелем. Либонь оте дівачке смакування і втягло його. Хоча хто знає, що кому на планиді розписано? Горе не заідають, а запити його можна.

Він і запивав. Чорно запивав. І коли йому казали, що голову має золоту, а горло діряве, сміявся: “Душа міру знає — вип’є і спочиває”.

Жиди приодягли Йонка, підстригли, справили йому чоботи. Брала з собою і в город, коли

вибиралися в хедер чи синагогу, і на купелі в Тереблє. Живою тінню метлявся він коло них: Йонко те, Йонко це, Йонко там, Йонко тут... Хлопець служив їм віддано і справно. Хоч і не знав — за що. Як собака, котрій досить лише відчуття, що вона потрібна.

Вдарив війна. Євреїв гнали в гетто до Мукачєва. Йонко теж тупав із процесією, тягнув на собі їхні клунки. Коли сідали на перепочинок, бігав по воду, збирав куряву зі святоточних сардаків. Чомусь усі вирядилися, як на празник. Мабуть, міркували, що це остання їхня парада в житті. В Мукачєві перед мостом загородили з двох боків вулицю, туди й пакували євреїв із цілого краю. Йонка за браму не пустили. Але він уночі знайшов лаз і прибився до своїх. Люди спали покотом по ремісничих робітнях, у конюшнях, а то й під липами. Коли сіявся дощ, тиснулися до мурів.

Воду привозили їм у бочках із Латориці. Ледве вистачало на пиття. Прихоплені з собою харчі теж скінчилися. Мошко давав Йонкові гроші, щоб той через лаз вибирався в город. Приносив молоко, сир, яйця, рибу й садовину. Те, що не з’їдали, міняли поміж своїх на коштовності. Мошко й тут гендлював. І дуже вдало. Бувало, що Йонко за ніч обертався з ношею двічі-тричі. А Мошко те боржій спродував. Крамар, що комар, — де сиде, там п’є.

Потайний лаз виходив у густий вербник над Латорицею. Хлопець божився, що введе їх. Якщо яму пробрати, то пролізе й найтовстіший. Дівочтво рвалося, та Мошко зацитував їх: “Не тріщіть, сороки, бо переломите мені торг. Люди золотом платять. Ліпше зоріть за женихами — тут є з кого вибрати. А із золотом ми і в Європах не пропадемо”.

Мадярські гонведи оберемками розносили цидули: “Панове, вибачте за тимчасові незручності. Дотримуйтесь порядку і зберігайте спокій. Беріть із собою все найцінніше. Це можна буде покласти в банк на проценти. До кінця війни ви будете жити в зруч-

дитячих блоків не прибивайся, там пуста пайка, і слабим дають смертельний укол у серце. У котельню теж не лізь, бо там можуть з'їсти. Спечуть і з'їдять, як барана. Можеш бігати собі й далі, та прийши на груди вінкель. Тільки не жовтий жидівський, бо з ним допадеш найтяжчої праці, де не протягнеш і місяця. Ліпше прийши собі чорний — цим позначають набрід і цілого світу. Їх б'ють, але поки що не нищать”.

“А у вас латка червона”.

“Таку тобі не треба. З червоними звідси виходять лише димом. Хоча не відомо, скільки й тобі ще бігати з такою мармизою — рейхсдойчі не люблять незугарне. А самі потвори з потвор. Та губи — пусте, добре що маєш ще цілі зуби, не вибиті, як у мене. На, закуси”, — чоловік простягнув окураєць.

Йонко відщипнув крихту і кинув під язик. Він не поспішав перемелювати хліб зубами, бо давно не мав у роті такої смакоти.

“Вуйку, тут можна вижити?”

“Там, де люди, все можна. Чоловік не Бог, його можна обдурити, улестити, залякати, підкупити. Кожному своє, як кажуть тут. Коли затвердне серце, буде легше. Але затам собі дві речі. Хоч би де ти був, ти дома. І немає більшого страху, ніж сам страх. А якщо з тобою Бог, то кого і що боятися?” — грубо порубане морщинами і шрамами обличчя скривилося в подоби усмішки.

“Вуйку, чому ви дали мені хліб?” — не втримав подив Йонко.

“Дав то й дав, — відбуркнув той неохоче. — Нині я тобі дав, завтра ти мені, якщо матимеш. Але не чекай, щоб тебе живосилом запхали в ярмо, приставай сам до якогось діла. Робота хліб найде”.

Йонко попросив собі віник. Підмита́льники не надто голодували, в смітті завжди щось та знайдеться. У роздягальні, куди заводи́ли новопривбу́лих, Йонко знайшов перстень із самоцвітом. “Потягне на п’ять пачок сигарет”, — прицінівся Бандьора. Ціле багатство! Сигарети мінялися на все. За дві давали голку, за три — довгу нитку, за п’ять — четвёртину буханки. Бандьора мав знайо́мого капо, якому довіряв обмін. А харчі ді́лив на всіх. Дещо передавали й жінкам, яких тримали на ю́щці з брукви. Хлопці прихитря́лися просунути́ через дріт не лише їжу, а й поглади́ти кволі жіночі груди. Та́бір убивав ду́шу, але не молодість ті́ла.

Йонко запитав когось про Бандьору. “О, то клятий вояка. Бив і поляків, і німців, і руських. Бандерівська кість”. Той перейшов не одну тюрму і не один табір. Чув людей на дух. Мав і тут ворогів, передусім польських шовіністів. Гатив їх камінними кулаками. Хоча серце мав лагідне. У вільну часину мугикав собі щось під колочками вусів: “Там татари полон женуть... Один полон з діточками, другий полон з жіночками, третій полон з дівочками...”

Якось їх погнали копати рів для водогону. На чотири метри глибини. Піщана земля осипалася. Ті, що приймали нагору пісок, зірвалися в яму в'єдно з насипом. З ними і Йонко. Та його лише причемлило, а Бандьору з іншими дев'ятьма небораками, що були наспіді, прибило на смерть. До воза його тягли аж троє "музультанів". Так називали в Ауш-

віці старожилів, висхлих на тріску, з жовтою, як старий віск, шкірою. Мертвий Бандьора виглядав ще більш поважним, грізним. Може, тому, що лише смерть тут ліпила на обличчя спокій. А спокій є вираженням сили.

Так Йонко залишився без найменшої опіки і пустився напропалу в нетрі табірної юдолі. Кожен день кидав йому в очі скалки вражень, що глибоко поролі беззахисне, незвике серце. Та й хіба до такого можна звикнути?! Навіть пам'ятаючи головне тутешнє правило: *май завжди відкриті очі і вуха (у Йонка був відкритий ще й рот), але замкнене серце. Не допускай у нього ніяких жалюців і м'якості.*

Він не послухався ради підмі-
тальника і закрався до котельні,
ближче до тепла. Припишк за ди-
марем і все бачив, і все чув. Була

вали. Хтось умирав, труп приховували, щоб до плацового перегуку брати його порцію. Мертві підживляли живих. Головне — аби не догледів капо, бо тоді черговий міг стати трупом сам. Приховування мерців вважалось серйозним злочином. Убивство — ні.

Трупів було багато. “Гефлін-ги”, переважно євреї, вмирали на тяжкій роботі з кінніями. Три тижні — така була тут середня міра витривалості. Після цього терміну від перевтоми і недоїду вони ставали “музульманами” і тихо конали. “Arbeit macht frei!” — було вписано на арші таборової брами. “Праця звільнює!”

За непослух теж могли вбити палицями чи кованими чобітьми. У чварах за їстівне могли прибити й свої. Під стіною шпиталю задубілі тіла лежали, як колотвиці дров. В останньому розпачі люди

хвилин, а теліжок до печей лише чотири. І доба така коротка...

Відтак попіл із корит висипали й ретельно вибирували переплавлені зуби, персні та інші прикраси в тілах цінності. А той Йонко пакував його в міхи. Людський попіл вивозили на поля й на ливарні заводи, де його використовували замість шламу. Так було дешевше. Палячі, масні й чорні, сиділи в клубах сигаретного диму й потягували ром, заїдали ковбасою. За золоті зливки могли будь-що виміняти на “чорній біржі”. Коли печі ставали на коротку остуду, вони давали ковтнути з пляшки і Йонкові, щоб веселив їх. Той, виширивши безгубий рот, весело голосив: “Та як мене відібрали, впад я до підлоги, пішли мої кучерики панам попід ноги...” І пристукував у бетон дерев’яними підметками, аж порох куриє. По-

щодня зринали в небеса сотні душ. На ту будівлю лячно озиралися навіть бувалі “кіблукі”, що пройшли не одну тюрму-табір.

Довірливих людей заводили до просторої зали, просили роздгатися до теплого душу. Доти їм приготують каву і чисту білизну за розмірами. О, як це гарно — покупатися за дороги і передягнутися у свіже! Люди рвалися один поперед другого. Завжди знаходився хтось, що стежив за порядком, аби спритники не лізли без черги. Зі шматочками пахучого мила заходили в купальню з душевими сидичками. За ними засували двєрі. Зараз пустять воду, — втішно чекали прибулі. Пускали, але не воду. З цівок шпів жовтуватий газ. У диких конвульсіях, у паралічі шаленства люди билися об стіни і підлогу, нігтями й зубами хапалися одне за одного...

Тоді заходила газ-команда, щоб струменями води змити зі стін кров і мозок. А заодно і обідрати тіла нещасних. Тут було завжди живоно, бо притгані носили коштовності на собі. Есесівці збирали те і долучали до іншої “канади”. Так називали звезену з цілого світу поклажу. Служникам щось вдавалося втаїти. Крім того, вони ще продавали й інше. За чотири “дими” чи одну “цулягу” (хліб із ковбасою) знаходилися ласі на жіноче тіло. Вже не живе, але ще тепле. Як вони молили газовиків перекрити рури бодай на півхвилини раніше, щоб жінки ще здригалися! Йонко бачив крізь шпару, з якою пожадливою хіттю злягалися вони з трупами, що лежали на бетоні з покорченими кінцівками і вибалушеними очима. Один старий так і вмер на дівчині. Його довго не проганяли — хай милується, заплатив же чоловік! А коли втямили, що неживий, винесли їх разом, задубілих в обіймах. “Солодка смерть”, — весело підмітив грек Маноле. І всі довкола, звиклі до смертей, як до вошей, десь на споді душі позаздрили старому. Таким було табірне кохання.

“Кохання — це ріка, що пливе між двох берегів, — життя і смерті”, — обрмить згодом цей спогад Йонка його шурик Тимко.

Йонко обжився. Мав досить часу і товкся по всіх закутах. Знав, що, де і як. Розвідав “чорну біржу”. Там було майже все те, що й за дромом. Бо звідти щоднини приганяли нові лави різного люду з Європи. А з ним і гори “канади” — дорогого шмаття і взуванки, інструментарію, цяцьок, смачного їдла і питва. Турок Масхун навіть прихитрявся ліпити з муки, горіхів і патоки ласощі. Де він їх брав?! Масхун во- зив сміття, та всі знали, що під кришкою візка сховані солодкі коржики, цукрові зірочки і пів-місяці, пахучі цукати. А на бля- шаній кришці сміттярки було видряпано гвіздком “Gamsls Na- yat” — “Життя без смутку”. І па- ляти, і газавики довіряли Йонкові своє золото на обмін. Він це ро- бив уміло і хитро, й сам маючи з того хосен. Відшпикував собі із смаколиків, а з пляшок навчився тягнути трунки через корок шприцом, який знайшов під шпиталем. Смоктав коньяки і ром, а спите доливав водою. І за- тужавіле серце м’якшало, світ добрішав. Небо над крематорієм розпогоджувалося.

Далі буде.

ніч, і Йонко, холодіючи тремким тілом, шептав собі, що це сон. Але то була явність, моторошна й дика. З-під колод витягли дірявий міх, а з нього — тіло дитини без ніг. Ноги були відрубані. Тепер вони пластавали тулуб. Ніж був тупий, і чоловік лаявся по-іспанськи. Інші четверо підсміювалися. Розрубані кусні розклали на залізній лопаті і запхали в піч. Дверцята не причинили, і скоро приміщення наповнив дух печені. Так пахла вдома смажена материна гуска. (З того часу Йонко гусятину не їв). Прийшли ще троє. Кочегари товпилися коло печі, щоб першими вхопити поживу. Ледве не билися. Дитинча було худе, і кожен, мабуть, виглядав собі жирніший кусень...

Десь за три тижні двох людей заскочили на гарячому. Витягли їх на вечірній апель, виголюсили провину і били киями. Після того один із покараних сам потягся в котельню, а другого відвезли до шпиталю. То була звичайна кара за рядовий переступ таборового режиму. Не вільно було їсти більше і щось інше, ніж передбачав припис Аушвіца. А розпоряджатися людськими тілами мав право лише господарі.

Час від часу есесівці з псами просіювали табір дрібним ситом. Тоді Йонко прибивався до штабів, помагав черговим із хатніми роботами. За це його підготову-

кидалися на драти й висли смугастим лахміттям. Їх знімали тичками. А офіцери лялали вартових на вишках, чому не випередили самогубство автоматною чергою. Порядок є порядок! Нічого тут не дозволялося робити самовільно. Навіть умирати.

Трупний команді не вистачало возів. Мерців тягали й на мотузках із гаком. Кістки і черепи торохтіли об брук. Робітники годинами чекали під крематорієм, щоб здати вантаж. Нерідко й сиділи на трупах, гризучи щось виявлене в їхніх кишеньках. Йонко й сам сюди навідувався, коли голод діявав особливо нестерпно. І тут порушував заповіді Бандьорі: трупів не чіпати. Бо мусив, щоб вижити. Крім того, тут, серед мертвих, не шукали живих “цугангів”. А палячі, хоч і недовго, та ситно їли і навіть пили. І мали за що купувати собі поміч таких сіромах, як Йонко.

Трупн лежали у двори, як пліснява картопля. І так же смерділо зсиподу, де від давности плоть уже почала розкладатися. Бо й тут панував гондль: щоб скоріше позбутися своїх небіжчиків, утеркапо підсували палячам “димн”, себто сигарети. З тіл здирали лахи, витрушували їх, чи не випаде якась мізерія або табірні бони. І кидали на теліжку. Головне — натопати чимбільше. Бо на кожне спалювання треба тратити п’ятнадцять

рох із людських кісток. Він чесно відробляв ром, танцював увивання, метляв собою від одної до другої масної стіни. Дими лягали на покрівлю, на вікна й стіни крематорію чорним жиром. Людським.

Бувало, його посилали за дітьми. І він дочікував надворі, поки їх виноситимуть з “лабораторії”. Діти заходили тихо й чємно, уважно розглядали санітарів. Декотрі усміхалися. З ними поводитися дуже лагідно. Роздягали й читали з карток прізвище. Дитина підходила до чорної завіски. Служник затуляв їй долонею очі, другою рукою відхиляв ширму. Звідти вистромлювалася довга і гостра, як зміїне жало, голка і пронизувала серце. Дитина коротко зойкала, ніби ступила в холодну воду, і в’яла в руках санітара... Дітей у пічну теліжку можна було набити більше. Вони не встигали схуднути, були кругленькі і теплі, як тісто. І їхнім кісточкам достатньо було й дванадцяти хвилин. Палячам з дітьми працювати було легше. Але після дітей не лишалося золота.

Таким же робом убивали шприцом із фенолом калік і хворих. А свіжі партії новоприбулих, якщо блоки були переповнені, вели прямо в “небесну купіль”. Ця споруда була ошатною і легкою, наче голуба птиця, що збирається злетіти з пагорба. А може, так тільки здавалося, бо звідти

Хист, як і дім людський, не на землі, а в душі

Микола СУЛИМА,
доктор філологічних наук,
Інститут літератури АН України

Ольга Славнікова, відома російська письменниця, пише, що “провінційний письменник моделює себе не за друзями із тусівки, а за світовими величинами. Провінційний гігант: коли вже писати, то лишень як Маркес”.

Приблизно так я починав свою статтю “Made in rajcentr”, присвячену новелам Любові Пономаренко, надрукованим у гребінківській районній газеті.

Від цієї думки я не відмовляюся й сьогодні — вже у зв’язку з новою книжкою письменниці “Синє яблуко для Ілонки” (Львів: Піраміда, 2012), висунутою на здобуття Національної премії України імені Т. Г. Шевченка. Переконаний, що Любов Пономаренко, навіть коли б мешкала не в провінції, а в Києві, на вул. Гончара, 52, зуміла б залишитися собою, не намагалася б догодити студентам Національного університету “Києво-Могилянська академія”, зорієнтованим на творчість В. Петрова (Домонтовича), Ю. Андруховича, Оксани Забужко та ін. Творча безоглядність, власне, й допомогла Л. Пономаренко зберегти й розвинути таку письменницьку манеру, яка й дозволяє вирізняти її слово серед інших братів і сестер по перу. Підозрюю, що Л. Пономаренко писала колись вірші — відгомін цього природного для філолога заняття чувається, скажімо, в новелі “Кричав потяг у ніч, наче ворон” (Січеслав. — 2006. — № 2), де найтрагічніші прозові рядки, присвячені дівчинці, що колись загинула на описаній станції, ритмізуються, перетворюючи окремі фрагменти твору на білий вірш:

*“...По-літньому вдягнена,
платтячко наче з капрону.
І тільки з’явилася,
сніг на пероні розтанув,
бузок засвітився —
отой, що якраз біля входу.
Якби я не гнила
все життя на цьому вокзалі,
то, може, б не знала,
що дівчина та — Марусинка,
дочка машиніста,
яка ще школяркою вмерла.
Його Собаціорою
всі у депо прозивають”.*

І так аж до останніх рядків новели, де віршовий ритм завмирає, немов чиєсь схлипування:

*“Тремтіла на шибіці,
сміялась до нього і плакала.
А потім летів,
розтинаючи ніч криком
ворона...”*

У цей час на вокзалі спинився електронний годинник.

*І зал сторожнів.
Зачинилися каси й буфети.
І тільки на стінах
лишилися покинуті душі.
Поштар їх розсипав, а мо’,
пасажири забули?
Уранці змели їх разом
з павутинням — і в урну.*

*Вони копошились, ридали,
та хто там їх слухав?”*

Л. Пономаренко добре засвоїла здобутки класиків світової та української літератури. Обробляючи ниву поетичної прози, письменниця часто спирається на чепігу плуга гемінгвеївської конструкції. Більша частина лемеша — в землі, менша — на поверхні. Письменниця лишень один раз дозволила собі назвати ім’я знаменитого американця — у новелі “І сонце піде геть”: “А годинник на стіні відраховує та й відраховує літа поміж горіховими ліжками, поміж томами Гемінгвея, поміж мокрими кущами”. Проте досвід цього письменника чувається чи не в кожній новелі, включеній у книжку “Синє яблуко для Ілонки”. Письменниця ніколи не скаже зайвого, її письмо позбавлене багатослів’я, вона, виводячи читача на якусь височину чи занурюючись із ним у запаморочливу глибину, залишає його, бідного, сам на сам із чиєюсь бідною, із чиєюсь проблемою, залишає напризволяще — часто без києну від перехопленого дихання, проте зі сподіванням, що він впливе, що він спуститься з вершини на землю, що він виповзе з тунелю на поверхню землі.

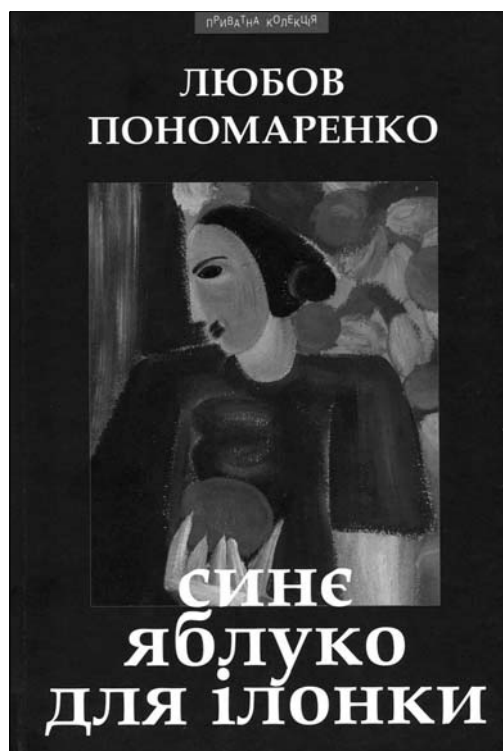
Л. Пономаренко не була б українською письменницею, якби не спрямувала плуга чудернацької, “не нашої”, конструкції на українське поле, яке до неї обробляли наші класики. За допомогою того плуга письменниця вивертає з-під землі такі скиби, такі можливості українського слова, що мимоволі згадуєш слова І. Я. Франка, сказані на адресу Лесі Українки. Здається, лишень чоловікам під силу тяжка робота золотошукача, ловця перлин, мисливця за дорогоцінним камінням. Л. Пономаренко не грається в модернізм чи постмодернізм — це заняття вона залишає для літературних білоручок, що тільки й уміють колупатися у власних нікчемних проблемках, не здатні описати болото, в яке сповзає наше суспільство, не здатні зазирнути в безодню, в яку ми ось-ось полетимо.

Мабуть, лишень Л. Пономаренко вміє почати якусь новелу так, як це міг би зробити В. Стефаник, М. Коцюбинський чи Григор Тютюнник: “Не кидай мене самого в полі” — це, звичайно ж, схоже на одну з новел В. Стефаника, у “Домасі і камені” відчувається вплив М. Коцюбинського, у новелі “П’ятниця, чотирнадцять” — Григор Тютюнник, у “Фікусі” — знову Григор Тютюнник, а ще великий шведський кінорежисер Інґмар Бергман; фраза з “Нехворощі” “бригадир міг розповісти про хуторян голови, якого майже ніхто не бачив, але всі панічно боялися”, звичайно ж, примусить згадати Ф. Кафку. Багато хто з молодих, амбітних, а частіше — самовпевнених письменників силкуються когось здивувати нехтуванням розділових знаків у своїх творах

(це, за їхнім уявленням, — вияв новаторства...). Проте я радив би їм вчитатися в новелу Л. Пономаренко “Помри зі мною”, щоб збагнути, що розділові знаки у творі ставлять не письменники, а якась вища сила, яка керується не бажанням здивувати, а божественними творчими законами.

Л. Пономаренко, створюючи свої новели, не намагається приголомшити читача висмокотаними з пальця карколомностями. Кращі здобутки реалістів, імпресіоністів, експресіоністів, сюрреалістів переплітаються в них дивовижним плетивом, жахаючи і зачаровуючи читача, запам’ятовуючись назавжди. Доброта, милосердя, жорстокість, байдужість, надія, любов і віра стають ключовими словами не однієї новели письменниці. Як, зрештою, і всіх новел та оповідань, створених за багато століть. І все ж, авторка книжки “Синє яблуко для Ілонки” доповнює їх власними відтінками, повертає їх ще однією гранню — як то й належить людині, яка взялася за перо не задля забави чи постмодерної гри, а задля утвердження краси й істини, утвердження людської неперехтності.

Я не випадково звернув увагу на поетично-віршову складову творів Л. Пономаренко. Її твори й справді часто нагадують поезії у прозі — і на змістовому рівні, і ритмікою, і стилістичними знахідками. От, приміром, новела “Дві в колодязі”, де йдеться про пані Логвин: вона тримає ресторан “Колодязь”, під підлогою якого плюскоче вода. Вона бере собі за помічницю сироту, яку за малий зріст називає Половинкою. Здається, в цьому немає нічого дивного. Здивування викликає лишень те, що Половинка часом пересувається по-мавпячому, на чотирьох. А ще вона грає на скрипці. Одного разу пані Логвин помітила світло в кімнаті померлого чоловіка. Коли вона відчинила двері, то побачила чоловіка на ліжку, біля якого поралося вісім Половинок, й дев’ята стояла біля вікна і грала на скрипці. А потім пані Логвин побачила голови Половинки в усіх вікнах будинку. Що це? Фільм А. Хічкока? Галюцинації пані Логвин? Подібна таємниця присутня майже в кожній новелі Любові Пономаренко. Це “фішка” її творів. Проте вона не перетворює прозу письменниці на таку, що примушує замислитися серце, від якої холонуть руки й ноги і підіймається волосся на голові. Герої творів Л. Пономаренко часто літають, вони повертаються з того світу, одного, сліпого й залишеного серед поля, рятує мати, яка давно померла, в іншій зростаються ноги, мов у русалки, у До-

махи з новели “Домаха і камінь” з’являється двійник, на місці знищеного німцями села приходять непоховані селяни і т. ін. Проте крізь плетиво таких сюжетних побудов повсякчас просвічує нагадування про доброту, людяність, про яку дехто забуває. Це нагадування, як правило, тихе, воно не має вербального оформлення, це жест, покладений палець на губи.

У тісному зв’язку з новелами перебуває й повість Л. Пономаренко “Нехворощі” зі збірки “Синє яблуко для Ілонки”. У доробку письменниці вже є повісті, “Тільки світу”, “На срібному човні” (зб. “Тільки світу”, 1984), “Небо дістати”, “З роси намисто”, “Ошалілі болотні вітри” (зб. “Дерево облич”, 1999). У “Нехворощі” ми зустрінемося з героїнею-журналісткою, за таємничим чоловіком, який неодноразово з’являвся в новелах письменниці — отой, що десь був багато років і тепер приїхав, породивши питання: одружений? Приїхав назавжди? Де житиме? Але він уміє тримати жіночу руку, наче квітку, він може зупинити машину серед вулиці, обійняти жінку, поцілувати і повезти її назустріч листопаду. Л. Пономаренко відповідає на перше питання: де був суджений героїні, перш ніж зустрітись з нею. Паралельно вона описує й життя героїні. Ці дві самотності рухаються назустріч одна одній, переборюючи труднощі, щоб опинитися на сторінках ще не написаної останньої глави повісті “Нехворощі”. Як і в новелах, Л. Пономаренко вдається в ній і до реалістичного письма, і до галюциногенного, отого, що його 2012 р. визнав Нобелівський комітет. І обидві вражають, і обидві відповідають найвищим світовим взірцям.

Книжку Любові Пономаренко “Синє яблуко для Ілонки” висунуто на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка. Важко сказати, яким буде рішення Комітету. Проте вже саме номінування на престижну нагороду переконає бодай якусь частину читацького загалу, що таланти в нас проізрастають не лишень у столиці та обласних центрах, а й у центрах районних, і що хист, як і дім людський, — не на землі, а в душі.

Залізний характер та ніжна душа Василя Стуса

Анна КИРИЛКО,
студентка 5 курсу, КНУКіМ

У київському Музеї книги та друкарства України триває виставка, присвячена 75-річчю від дня народження відомого українського поета Василя Стуса.

На виставці експонуються матеріали з колекції Музею книги та друкарства України, відділів рукописних фондів і текстології, а також бібліотеки Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України, Національного музею українського народно-декоративного мистецтва, архівів Дмитра Стуса, Василя Овсієнка.

На виставці представлена надзвичайна кількість видань поета, збірки “Золотокоса красуня”, “Феномен доби”, “Під тягарем хреста” тощо, переклади іншими мовами, що свідчить про увагу до поета закордонних українців: Берн (1983 р.), Гамбург (1984 р.), Нью-Йорк (1987 р.). Також демонструються книги, що побачили світ за кордоном, але українською: у Балтиморі-Торонто (1987 р.), Варшаві (1990 р.).

Василь Стус переймався не лише красою мови, літератури, а й проблемами, що існували в тоталітарному суспільстві.

Побачити рукописні тексти (наприклад, вступні слова до збірки “Палімпсести”), а також саморобні зошити дуже символічно для кожного відвідувача. Адже почерк і манера написання свідчать, що Стус “міцно тримав олівець в руках” та упевнено висловлював свої думки.

Експоновано одяг в’язня та фото табору, у якому відомий поет помер під час голодування, що відбувалося на знак протесту проти жорстокого поводження табірної адміністрації з політв’язнями.

Представлені фото поета-дисидента та його родини допомагають детальніше уявити життя цієї людини. Різноманітні документи частково створюють його образ. Зокрема в анкеті засудженого Василя Стуса у графі “особливості” зазначено “разговорчив”, отже, можна зробити висновок, що навіть у тяжких умовах поет не зламався та завжди боровся за справедливість словом.

В експозиції представлено Указ про присвоєння Василеві Стусу звання Героя України посмертно.

Відвідати виставку можна до 20 лютого 2013 року.

Ганна КОЗАЧЕНКО,
член правління Українського
фонду культури

Акварелі. Початок традиції

Анна Лавреха — директор галереї “Митець” Київської організації НСХУ — запросила художників відзначити свято Богоявлення виставкою акварелей. Відгукнулися Тіна Ардельянова, Наталія Кохаль із 16-річною донькою Ганною Цариковською, Віктор Медведєв, Віктор Михайличенко; потім Паула Литовченко додала в експозицію свої монотипії. Утім, утаємничена Олена Сергієнкова також викликала цікавість єдиною представленою роботою — свіжим, прозорим “Літнім ранком”.

Акварель — техніка, що потребує від художника досконалості. Вона унеможливає помилки в завершеному творі. Тому доводиться працювати, аж поки Дух Святий опуститься в серце і врешті поєднає на кінчику пензля фарбу з освяченою водою. Тоді виникає божественне “Радуйся!”, проголошуване ангелами в молитвах, і повторюється в аркушах, коли душа митця літає. Тут кожен лет — неповторний.

Тіна Ардельянова, скажімо, літає над київськими храмами — Видубичами, Києво-Печерською лаврою в різні пори року, аж поки “Лаврські дзвони” не змінять напрям лету вниз, до підніжжя Андріївського узвозу, над яким височіє Андріївська церква. І вже здається, що спокушена божественною архітектурою її душа складе крила й назавжди зануриться у виміри людської свідомості, аж ні... “Дош змив усе зайве” з фіолетових квітів, лишився тільки ірреальний образ і пахощі ірисів. Отож художник у ній переміг архітектора.

Наталія Кохаль — онука й донька видатних живописців — не повторює нічий шлях. Її фантазії зманоють глядача у химерний і лагідний світ, де риби народжуються, як листочки на гілці з голови здивованого йоржа. Зовсім поряд цілком реальні настурції вільно бувають у своєму світі, не здогадуючись про людське існування навіть тоді, коли пестлива рука поливала грядку. І “Мальви”, і “Кактуси”, і “Серпневі квіти” — правдиві й незабутні на картинах Наталії Кохаль — рап-

том поступаються “Павутинці”, сплетеній між білих півоній маленьким нахабою-павучком. Художниця змальовує їхні стосунки — щедро-прекрасних квітів і маленького хижака, що примостився для полювання. Вона не нагадує ні Катерину Білокур, ні будького іншого. Можна хіба що говорити про гідну, високу майстерність, вершиною якої є білі півонії Михайла Дергуса, представлені колись його родиною на виставці в Спільці художників із нагоди 100-річчя класика. Втім, на зимовій виставці не могло не бути “Засніженого лісу” від Наталії Кохаль, ані картини “Падає сніг” біля будинку з химерами на Ярославів Вал, бо не міг він не падати, захищаючи небуденну старовинну споруду від ненажерних загроз і замхів.

Несподіваним у цьому контексті експозиції Наталії Кохаль здавався яскравий “Птах” — жар-птиця чи фенікс, чий сльози цілющі і який може переносити важкі вантажі, а помираючи — відроджується з попелу. Але підпис під картиною виявив справжнє авторство — Ганнусі Цариковської, онуки видатного живо-

писця Володимира Кохалю.

Завдяки виставці акварелей найкращі, найпроникливіші краєвиди середньої зони України знову повернулися до Києва у картинах Віктора Михайличенка. “Річка Сумка взимку”, “Двір у селі Мельня”, “Вечір на Сеймі”, “Рибалки на ставу”, “Спасо-Преображенський собор”, “Заливний лужок”, “Осінь у Битиці”, “Скоро весна”, “Сосни. Вечір”, “Село Вирівка”, “Місячна ніч”, “Кінь на лузі”, “Осінній дощ”, “Шипшина” і неперевершена “Осінь пора”. Акварельна поема, де в глибині краєвидів чути ліричні народні пісні, тихий плескіт води од весла і човна-довбанки, сполоханий птах у верболозах на вранішній риболовлі, комарине дзигчання перед грозою і фиркання лошака на пасовищі... Коли Віктор Михайличенко малює сніг у батькових Сумах, котрі йому теж стали рідними, здається, чути, як сніжинки торкаються одна одної, наче зникло усе зло світу — перемерзло в небесних

сферах, щоб симетричними візерунками заспівав над землею сніг. Без високої моралі високе мистецтво неможливе. Тож Віктор Михайличенко заговорив про диво монотипії, яке виставила в цьому акварельному царстві молодша художниця Паула Литовченко.

На перший погляд здається, що “Дама в кріслі”, “Набережна Дніпра”, “Парк у Криму”, жіночі портрети й два “Розписування кераміки”, а також “Дерева над рікою” Паули Литовченко виткані, виплетені сонячним промінням. Але Віктор Михайличенко захоплено розповідав гостям галереї, як написана фарбою на склі робота уже завершена, коли

— Коли Ви зрозуміли, що будете художником?

— У 7—8 класі. Перемалював усіх класиків української, російської літератури, фотографії яких були в читанках чи історіях літератури. А вже в 9 класі після виставки, яку організували в школі, я чув від учителів дуже схвальні відгуки.

Це було у Новому Виткові Радехівського району у середній школі. Тут Олександр Мишуга народився, щоправда, у Старому Виткові. Але між Старим і Новим Витковами — кілька сот метрів...

— “Дід з онуком на сходах батьківської хати” — Ваша чи не найбільш філософська робота. Онука — це Ви?

— Я. Мій стрієчний дід — Теодор Білоус описав свого часу церкви Буковини й Галичини... У моєму доробку є багато замків. На цій виставці представлено мої роботи — “Надвечір’я у Виткові”. Пейзаж із батьківського подвір’я з гарбузами. Вілла “Казковий рай” і “Казковий пейзаж” — це вже Східниця. “Жінка з котом”.

Жив у неї на квартирі в Яремчі. Жив, малював. Потім подумав: а чому ж я господиню не зобразив на полотні?... “Ранок у Східниці”. “Хата Мостової” у Старому Виткові — це єдина хата, що збереглася ще з часів Першої світової війни... “Портрет письменника Романа Качурівського”, який уже, на жаль, відійшов від нас... “Жнива в Східниці”. Нині там пуста, все продано, а що не продано — заростає

Він творить власну модель світобудови

Художник Орест Білоус святкує своє перше сімдесятиріччя. А який ювілей без виставки? Тож нещодавно Львівський палац мистецтв запросив поціновувачів його творчості. 150 полотен відібрав головний художник Палацу мистецтв Орест Скоп. Були виступи, побажання творчих успіхів, оплески; голова сільради села Новий Витків Роман Гладій вручив художникові знак “Білоус Орест Теофілович. Почесний громадянин села Новий Витків”. За ті зусилля О. Білоуса, яких він доклав (і надалі докладає) у розвиток культурного життя Нового Виткова. До уваги читачів “СП” наша розмова з митцем і коротка екскурсія залом Палацу мистецтв, під час якої художник розповів про обставини виникнення того чи того художнього полотна.

бур’яном... “Церква в селі Полове”, де дружина Марія вчителювала. “Теодор Білоус”, про якого я вже згадував, — письменник, заснував перший літературний гурток, двічі його обирали послом до Віденського сейму. Ініціював створення в Галичині понад 30 промислових шкіл — дбав, аби діти мали де здобувати професію.

Нещодавно минуло 100 років від часу заснування церкви у Виткові. Частково Олександр Мишуга допоміг коштами на відбудову церковці, та й на малярство у ній.

Трохи влада допомогла. “Маркіян Шашкевич” на тлі церкви в Нестаничах. “Андрей Шептицький” — на тлі церкви Св. Юра. На обидвох полотнах я зобразив розривчасті хмари, які символізують рух історії. “Йосип Сліпий” — на тлі Святої Софії в Римі, зліва — фрагмент Католицького університету.

“Церква в Нестаничах”. Там нещодавно знищили дерево.

Художник малює те, що створила природа, а сучасники чомусь вважали, що те дерево (туя) заважало церкві. Мене це здивувало, коли я відвідав через якийсь час це місце.

Картина “Замок в Золочеві”. Десь через півтора-два тижні я приїхав знову подивитися на нього, а там дах обвалився. Добре, що вдалося перед тим його змалювати.

— Коли Ви вступили у Спілку художників України?

— 2005 року, бо 1997-го не вдалося. Треба було

мати три республіканські виставки, я їх мав. Але тоді “підняли статус” — необхідно було мати 8—10 виставок...

— Не дбаємо ми про культуру, про пам’ятки, про збереження пам’яток місць...

— На жаль. “Крутосхили Карпат” і “Крутосхили в Східниці” — дуже цікаві роботи. Я навіть не сподівався, що вони мені вдадуться, — такі вони своєрідні. Але почав малювати — і вийшло... “Квіти літа”. Леся тоді була в першому класі, назбирала квітів увечері на городах і принесла до хати. Тепер Лесі, моєї доньці, — сорок, а тоді це був перший мій натюрморт, спеціалісти відзначали цю роботу. Якимось одним художником мені каже: намалюй щось європейське. І я намалював квіти на тлі полів, озер і гір, вклавши їх (квіти) у старовинний гаварецький глечик. “Коктебель. Гора М. Волошина”, “Пейзаж з музею М. Волошина”, “Біблійні гори”, “Коктебель. Вид на Біблійні гори”, “Будинок-музей М. Волошина. Надвечір’я” — це мої перші етюдні, одні з кращих Коктебельських робіт. Там така пре-

художниця, ризикуючи, накладає аркуш паперу на вологе зображення... Чи відбиток передасть повноту барв там, де фарба вже підсохла? Як один тремкий рух в акварелі може звести нанівець всю роботу, так і в техніці монотипії неможливі будь-які виправлення. Гості галереї “Митець” на Червоноармійській, 12 обмінювалися враженнями перед кожною роботою, а я закохалася в дерева Паули Литовченко.

І зовсім інше буяння почуттів, хвала земному життю — в акварелях Віктора Медведєва. Його вишукані “Ню” — то горизонтальні, то вузько вертикальні, — мов ознаменування кожної пори року в образі незмінно прекрасної жінки (мінються тільки рослини в її руках, бо позначають весну, літо, осінь), наче дихають свіжістю. Його картина “Захід сонця” — то щедрість достиглих яблук, що заповняють увесь простір, обмежений рамою. Прекрасні торси, літні натюрморти, “Полудень” у буянні трав, — усі ці картини випромінюють потужну енергію, тож спонукають оптимістично ставитися до життя.

Один із найстаріших виставкових залів у Києві, що його вдалося зберегти від бізнесової грабіжницької навали завдяки спільним зусиллям різних верств, особливо дорогим нам. Він не бере коштів за огляд експозицій, хоч нелегкий хомут комунальних платежів. Тут кожен охочий може причаститися серцем до справжніх художніх творів і збагатити своє серце (а іноді й оселю, адже бувають і виставки-продажі). Живописець Іван Пилипенко, підтримуючи починання Анни Лаврехи, запропонував зробити згодом ще й виставку малюнка.

красна аура, надихає на творчість. — Недаремно М. Волошин там садибу побудував.

— На плато в Біблійних горах поховано М. Волошина, це одна єдина могила в тих горах. “Меморіальний комплекс. Будинок-музей М. Волошина в Коктебелі”. “Перед заходом сонця” — Біблійні гори золотом сяють... Цикл “Зима”. Пішов у гори. Потім по пам’яті відтворив зимовий пейзаж. “Казкова зима” — з вікна лікарні у Східниці я побачив цей пейзаж.

— Чому з лікарні?

— Бо холодно було. А з вікна, навпроти, цей пейзаж добре проглядався. “Початок зими”. Пам’ятаю, була неділя, останній день мого перебування у Східниці. Малюю. А в церкві йде відправа. Слухаю Службу Божу і малюю. “Осінні небеса”. Це — Вінницька область. Пейзаж. “Цвіт дикої яблуні”, “Квітучий ранок, яблуко та груші” — обидва твори зі Східниці.

Спілкувався Богдан ЗАЛІЗНЯК